

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XXV. ÉVFOLYAM.
MÁSODIK FÜZET.

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
KÖZLÖNYE

BUDAPEST, 1910.
FEBRUÁR HÓ.

Tanítóképzés.

Meghívó

Temesvárott, 1910. március havában tartandó XI-ik közgyűlésre.

I. nap, 1910. március 21-én, hétfőn.

Megérkezés *Temesvárra*. (Az *elnökség* s a budapesti tagok d. e. 9 óra 40 perckor indulnak Budapestről, a nyugoti pályaudvarról s d. u. 3 órákor érkeznek Temesvárra.)

D. u. 6 órákor *előértekezlet* az állami tanítóképző-intézet tanácskozó termében.

Este 8 órákor ismerkedő-vacsora.

II. nap, március 22-én, kedden d. e. 9 órákor közgyűlés a vármegyeház tanácstermében. Tárgysorozat:

1. Megnyitó; tartja: *dr. Baló József*, elnök.
2. Üdvözlések.
3. Emlékbeszéd *dr. Kiss Áron* megboldogult tiszteleti tag felett. Tartja: Gerencsér István.
4. Pszichológiai laboratórium a tanítóképző-intézetben; előadja *Nagy László*, tképző-intézeti c. igazgató.
5. A szociális pedagógia kívánalmái a tanítóképző-intézetben.

2 órákor bankett.

III. nap, március 23-án, szerdán d. e. 9 órákor. Tárgysorozat:

1. Pénztárvizsgáló, kandidáló stb. bizottságok kiküldése.
2. Ha az előbbi napon be nem fejeződött, a szociális kérdés befejezése.
3. A gyakorlati kiképzés egységesítése; előadó: *Répay Dániel*.
4. A segítő-egyesület alapszabályai; előterjeszti: *Dékány Mihály*.
5. Beszámolás: titkári, pénztárvizsgáló-bizottsági jelentések.

2 órákor közebed.

IV. nap, március 24-én, csütörtökön d. e. 9 órától.

Tárgysorozat :

Szaktanári értekezlet 4 szakosztályban :

A) Magyar nyelvi szakosztály :

Elnök : *Hodossy Béla,*
Előadó : *Gerencsér István,*
Jegyző : *Barcsay Károly.*

C) Természettajzi szakosztály :

Elnök : *Amberg József,*
Előadó : *Wagner János,*
Jegyző : *Pinkert Zsigmond.*

B) Földrajzi szakosztály :

Elnök : *Belányi Tivadár,*
Előadó : *Farkas Sándor.*
Jegyző : *Dr. Harmos Sándor*

D) Rajzi szakosztály :

Elnök : *Köveskúti Jenő,*
Előadó : *Vizhányó Károly,*
Jegyző : *Bocskay Károly.*

Déli 12 órakor tisztújítás és a közgyűlés bezárása.

Az elnökség.

Közgyűlésünk előkészítése Temesváron.

Ez az ipari, kereskedelmi és mindenféle kulturális élettől lüktető város igen megtisztelt bennünket, mikor a helybeli tanítóképző-intézet tanárkarának lelkes kezdeményezésére közgyűlésünket meghívta s bennünket arra az időre vendégeiül tekint.

Erre az ünnepies alkalomra mi is serényen készülünk, de a házigazda-város és helybeli kollegáink is készülnek közgyűlésünkre. Erről személyesen győződtem meg, mert égvén temesvári közgyűlésünk sikereért, leutaztam, hogy esetleg részt vegyek az ottani előkészítésben is, de főként, hogy összeköttetést létesítsek a helybeli és középponti előkészületek között.

Örömmel tértem haza, mert most már *temesvári* közgyűlésünk sikerét bizton remélhetem. Meg van bennünk a munkakedv, a széleskörű érdeklődés s ott meglesznek a hangulatot hol fenntartó, hol élénkítő keretek és tényezők. S ami igen fontos, minden résztvevő tagtárs olcsón járhatja meg közgyűlésünket. Ez sem utolsó körülmény!

Hadd számoljak be tehát impresszióimról! Helyi bizottságot alakítottunk, melynek *védője*: *dr. Telbisz Károly* polgármester; *társelnökei* pedig: *Bellai*, városi, tanügyi tanácsnok a város részéről; *Bauer*, kanonok és *Amberg József* a tanügy s éppen a tanítképző-intézetek részéről. S nincs ma a közgyűlés sima és nyugodt lefolyásának olyan kis mozzanata, amire a bizottság figyelme ki ne terjedne. Hajoljunk meg *Amberg* igazgató és a tanárkar előtt, akik a formális lépéshez is a talajt kellő időben megművelték.

A pók most naponként szövéen fonalát az előkészítő tényezők közt, nyugodtan készülhettek Temesvárra, kartársak! De készüljetek is, mert Temesvár megérdemli.

Már a vasúti állomásnál ünnepies fogadásban részesít bennünket a város, esetleg országghírű s nem közönséges kaliberű polgármestere személyes vezetésével.

Onnan a város két előkelő szállodájába vezetnek bennünket, ahol ingyen szállásban lesz részünk a város költségén. Közgyűlésünk első napján bankettel tiszteli meg a város közgyűlésünket s a két főnap délutánján kalauzoltat csoportokat intézetekbe vagy gyárakba, szóval, amit érdemes megnézni.

Második napon pedig a közgyűlés tiszteletére adresszálódik a színházi előadás.

Mi pedig igen csekély figyelem fejében *hangversenyt* rendezünk a „városi menház“ javára, amelynek előkészítésével is éppen most foglalkozunk, de remény van arra, hogy ennek egyik számát *Szabolcska Mihály*, neves költő, fogja kitölteni.

S ha nem állanánk mi kivétel nélkül most annál inkább egy erős, tiszteletreméltó phalanxba, nem volna méltó hozzánk! Én azonban úgy fogom fel, hogy a helyzet színvonalán álló kartárs nem az ilyen kecsegtető körülmények után indul. Hanem azt gondolja el, hogy statusérdekről van szó: nevünkről s az általunk képviselt ügyről. Itt már nincs inogás! Mindnyájunknak el kell menni. Aradról mondhatom pl., hogy mind a 10-en jönnek. Tehát már az intézetek önérzetére is megy a vállalkozás.

A viszontlátásig tehát! El Temesvárra! Mert e város nagy nemzeti érdekek kifejezője is, meg a magyar nemzeti kultúra szemléltetője is. Ott látjátok a százados bástyamaradványokat s mellettük a jövő, már cirkalmazott perspectíváját. E város maga a nevelődés folyamata, a szociális élet forrongása! Ez kell a mi lelkünknek, mert mi a nemzet tanítóinak tanítói vagyunk. Mi impressiókat nyerni is akarunk, de kelteni is ott!

Tehát a viszontlátásra Temesváron!
(Budapest.)

Dr. Baló Fózsef
elnök.

A szociológia a tanítóképzőben.

(Előadói javaslat a szociális kérdés előbb közölt taglatának I. pontjához.)

A tanítóképző-tanárok egyeteme a tanítóképzést teljes egészében szociális irányú tevékenységre való nevelésnek tekinti. Mindazonáltal megjelöli azon feladatokat különösen, melyeknek teljesítése által az intézményt az említett cél szolgálatában kívánja tartani.

E feladatok: *a)* A növendékekben a szociális érzés felkeltése, a szociális gondolkodás kifejlesztése és a szociális tevékenység megismertetése. *b)* A tanítás anyagának és módszerének a gyakorlati élet szükségleteihez való megválasztása. *c)* A társadalmi élet jelenségeinek és az ezekben mutatkozó törvényszerűségeknek a növendékekkel való megismertetése.

A szociális érzés felkeltését elsőrendű feladatnak tekinti és erre a tanítónőképző-intézetekben kíván különös gondot fordítani,

ahol a társadalmilag heterogén növendékekben ez kevésbé van meg, mint a tanítóképzők homogén összetételű ifjúságában. A szociális érzés és gondolkodás fejlesztésére ugyan minden alkalmat felhasznál, de különösen alkalmasnak tartja ezen célra a humán tárgyakat és a pedagógiát, melyeknek tanítása közben bőven van alkalom az érzelmi nevelésre. A szociális irányú tevékenységre való nevelés pedig egyrészt a már minden intézetben meglévő segítő- és ifjusági (patronage) egyesületek útján történik, másrészt a társadalom jótékonyági és önségélyen alapuló egyesületeinek megismertetése által elősegítetik.

A tanítás a reál tárgyakban ezidőszerint is a gyakorlati élethez alkalmazkodik. Szükségesnek tartjuk azonban itt a szociális vonatkozásokat, de csak annyiban, amennyiben ez a gyakorlati élet jelenségeire való hivatkozásnál előforduló új fogalmak meghatározásában elkerülhetetlen. Óvakodva mindenestre a túlságos részletezésétől, melyek egyes tárgyak tanítását az eredeti céloktól eltérítenék.

A szociológianak, mint külön tárgynak, tanítását szükségesnek tartjuk; ennek anyaga főbb vonásokban benne is van a gazdaságtan IV. osztályú tanítási anyagában. Itt történik a szociális ismeretek rendszeres összefoglalása és a teljesség követelményeinek megfelelő kiegészítése. Nem tartjuk szükségesnek a társadalmi jelenségek történelmi fejlődésének részletező ismertetését, inkább a mai társadalom gazdasági berendezkedését és az ebben mutatkozó törvényszerűségeket, melyek tudományos alapon már megállapítottak, kívánjuk e tárgy keretében megismertetni.

E feladatok teljesítésében mindezeideig sok akadállyal küzdünk azért, mert noha az érvényben levő tanterv tanítási anyaga a szociális ismereteket magában foglalja, különösen a reál tárgyak óraszámát nagyon kevésre szabja. Szükséges ennél fogva, hogy ezen tárgyak óraszama a humán tárgyakéival arányosíttassék.

(Budapest.)

Snasel Ferenc.

Tételek az előbbi számban közölt taglalat IV. pontjához.¹⁾

A tanítóképző-intézeti szociális irányú képzés, a növendékek korával járó szellemi fejlettségének megfelelően, csakis a *szülői ház és szülőfalu szociális életének megfigyelésén* és az abban megnyilvánuló *szociális jelenségeknek tudatosá tételén* épülhet föl.

A már meglévő iskolai intézményeink útján a következő módon volna szociális tartalom adható tanítóképzésünknek:

I. Szociális irányú megfigyelések és adatgyűjtések.

a) A képzői növendékek a tanári kar által előre megállapított kérdőpontok alapján, az évközi és évvégi szünetek alatt, a statisztikai évkönyvek, kimutatások, valamint szülőikkel, rokonaikkal,

¹⁾ A *szociális kérdésnek* a januári számban közölt taglalatára vonatkozó többi pontokat a jövő számban közöljük. Szerk.

barátaikkal való levelezéseik segítségével összegyűjtik családjuk és falujuk összes szociális életjelenségeinek fejlődésére vonatkozó adatokat, lehetőleg 2—3—4 évtizedre visszamenőleg. Ezen adatok alapján elkészítik, kisebb részletekre osztva, tanítóképzői tanulmányaik folytatása alatt, de annak befejezése előtt, falujuk és családjuk általános monografiáját.

b) A növendékek által egybegyűjtött adatok alapján a tanítóképző-intézet részére — esetleg az egyes szaktárgyaknak megfelelő szociális szempontok szerint — *összeállítandó minden egyes tanítóképzői vidékkörzet adatszerű szociális törzskönyve* és ez minden időben a tanárok rendelkezésére bocsátandó, hogy abból — legalább általánosságban — megismerkedhessenek azokkal a szociális viszonyokkal, melyekben tanítványaik születtek és nevelkedtek, hogy abból a szaktárgyaik körét érdeklő adatokat felhasználhassák tanításaik rendjén.

II. A szociális jelenségeknek tudatossá tétele.

a) A különböző szaktárgyak tanításánál alkalmazni szokott bizonyító példák a növendékek által általában, de legalább egy-kettő által *közvetlenül* ismert szociális életből veendő, a mai általánosan jellemző s így valójában semmit sem jellemző példák helyett.

b) Az iskolai és házi dolgozatok tételei, főleg a növendékek által közvetlenül ismert társadalmi, gazdasági, kulturális, erkölcsi, néprajzi stb. jelenségeket öleljenek föl.

c) Az önképzőkörök munkatervébe egyes falvak mai szociális életjelenségei s ezek fejlődését is felölelő ismertetések, értekezések is felveendő. Vitatételek tűzendők ki egyes falvak szociális élete valamely részletének továbbfejlesztését illetőleg, különös tekintettel a tanító szociális irányú iskolai nevelésére és iskolán kívüli szociális tevékenységére.

d) Pályadíjak tűzendők ki egyes falvak kulturális, gazdasági stb. és általános ismertetésére.

e) A közeli falvakba egynapos vagy félnapos kirándulások rendezendők, a falusi élet egyes különleges szociális jelenségének közvetlen megfigyelése céljából.

f) A tanítóképzőkbe való felvételeknél szigorúbban betartandó az az elv, hogy a növendékek lehetőleg csakis az illető tanítóképző vidékkörzetéből vétessenek föl.

(Kolozsvár.)

Barabás Endre.

Tételek a szociális kérdés taglatának V. pontjához, érintvén az alap gondolatot tartalmazó I. pontot is.

I. tétel értelmezése. Az előadás alap gondolata:

A szociális nevelés meghatározásánál nem igen kell gondolni sem a szocializmusra, sem a szociológiára, hanem csak a tanítóképzés speciális feladataira a mai társadalommal szemben.

A nevelés és tanítás akkor szociális, ha :

1. önálló, alkotóképes munkásembereket nevel, kik a nemzet modern létfontartási küzdelmében és fejlődésében sikeresen részt tudnak venni ;

2. ha a neveltek lelkiülete (érzülete, akaratvilága) a magyar nemzet előrehaladásának életfeltételeivel összhangban van.

*

V. tétel. A tanítóképző-intézet és népiskola tanterveinek összhangba hozatala a fönti szempontból.

A) Az új népiskolai tanterv és utasítás bázisul szolgálhat a további fejlődésnek. Az utasításban

1. az erkölcsi képzés ;
2. a felsorolt ismeretek ;
3. a gyakorlatiság elve ;
4. az alaki képzés fontosságának hangsúlyoztatása, kidomborítása ;
5. az öntevékenység, önállóság, kezdeményező szellem kifejlesztésének követelménye mind eleget tesznek a legmesszebbre menő szociális nevelési kívánalmaknak. Az utasítás általános része szociális szempontból kielégítő, részletekben nincs következetesen keresztül vevő.

B) A tanítóképzés csak akkor felelhet meg a népiskolai utasítás által körvonalozott tanítási és nevelői szociális teendőknél, ha a népiskolai utasítás szelleme tanítóképzői tantervünket, tanításunkat s nevelésünket teljesen áthatja.

E felfogás a szociális nevelés kérdését legszorosabban összekapcsolja általános tanítóképzői reformkérdéssel.

A szociális nevelés az *élet* számára kíván nevelni. E jelszó *ne eredményezze csak a tanulni valók szaporítását.*

A passzív ismeretszerzésnek kevés értéke van az élet szempontjából.

C) A tanítóképzői tantervben és utasításban következő elvek kidomborítandók :

1. A tanítóképzőben a nevelés egyenrangú az oktatással. Célkitűzésnél az elv hangsúlyoztatva legyen. Kiemelendők a tananyag felsorolásánál azok a részletek, amelyek a szociális stb. érzelmek nevelése szempontjából figyelmet érdemelnek.

2. Az ismeretszerzés nem annyira öncél, hanem inkább alkalom a különböző szociális és tanítói készségek kifejlesztésére. A tanterv ne csak a megtanulni valókat sorolja fel, de utaljon rá azon gondolatfolyamatokra, kutató módszerekre, gondolkozási eszközökre, megfigyelésekre, feladatkörökre, gyakorlatokra stb., melyek az öntevékenység, önállóság, szociális cselekvő készségek kifejlesztésére alkalmasak.

3. Az új szempontok szerint a tananyag megrostálendő. Értékének megállapításánál irányadó *a)* hogy oly ismereteket nyújtson, melyeket a mai szociális élet és a hivatás követel ; *b)* hogy az a kívánt készségek kifejlesztésére alkalmas legyen.

4. Az órák száma úgy állapítandó meg, hogy az elméleti órák mellett a szükséges gyakorlati órák is fel legyenek tüntetve. Minden tárgynál legyen lehetőleg megadva az alkalom, hogy a passzív ismeretszerzést öntevékenység váltsa föl.

(Sárospatak.)

Lechnitzky Gyula.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete Segítő-Alapjának alapszabályai.

(Előadói javaslat.)

1. §. A T. I. T. O. E. az egyesület kebelében Segítő-Alapot létesít. Címe: *A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének Segítő-Alapja.*

2. §. *A Segítő-Alap célja.*

a) A S.-A. jelenlegi vagy elhunyt rendes tagjainak közép- vagy főiskolai tanuló gyermekeit ösztöndíjakban részesíteni;

b) elhunyt rendes tagjainak szükségét szenvedő özvegyeit és árváit lehetőleg segíyezni;

c) elbetegesedett s e miatt hivatalaikban nem maradható vagy csekély nyugdíjban részesülő szegénysorsú rendes tagjainak segély-összeget nyújt.

3. §. *A Segítő-Alap jövedelmei.*

a) Alapítványok;

b) államsegély;

c) a tagdíjak 5⁰/₀-a;

d) az egyesületbe újonnan belépő tagoknak 1—1 korona beiratási díja;

e) az egyesület tagjainak, magánosoknak, testületeknek, hatóságoknak önkéntes adományai;

f) tanítóképző-intézetek tanártestületei által rendezett felolvasások, előadások, hangversenyek tiszta jövedelmének az illetők által felajánlott hányadai;

g) az egyesület hivatalos közlönyében nem tagok által írt cikkek írói díjainak 25⁰/₀-a.

4. §. *A Segítő-Alap felhasználása.*

A Segítő-Alap céljaira egy cím alatt adományozott 200 K-ás, vagy azt meghaladó összegek, valamint, ha azt az adományozó kiköti, az ennél kisebb összegek is tőkésíttetnek.

Ösztöndíjakra, illetőleg segélyekre felhasználtatnak:

a) az alapítványoknak és a tőkésített összegnek kamatai;

b) a 200 koronánál kisebb összegű adományok és államszegélyek;

c) a tagdíjak 5°/_o-os hányadai;

d) a beiratási díjak;

e) a 3. §. f) és g) pontjaiban említett forrásokból eredő s 200 K-nál kisebb bevételek.

5. §. *A Segítő-Alap kezelése.*

A Segítő-Alap tőkéjét s bevételeit az egyesület pénztárosa kezeli.

A tőkésített összeg sértetlenül megőrzendő és úgy ez, mint általában a Segítő-Alap minden vagyona az egyesület egyéb vagyonától elkülönítve kezelendő, miért is külön könyvelés és számadás tárgya.

A tőkésítendő bevételek mindenkor oly értékpapirokba fektetendők, aminek az állam árvapénztári tőkék elhelyezésére alkalmasaknak nyilvánít.

Az értékpapírok a Magyar Földhitel-Intézetnél letéteményképpen helyezendők el, míg a kiosztandó, vagy még értékpapírokba nem fektethető összegek takarékbetétként gyümölcsöztetendők.

A Segítő-Alap nyilvántartása és ellenőrzése egyszerű könyvitel alakjában történik.

Kifizetések csak a választmány határozata alapján az egyesületi elnök utalványozására teljesíthetők.

A pénztáros a Segítő-Alap állapotáról ugyanoly módon és időben tesz jelentést, illetőleg számol el, mint az egyesület rendes pénztári állapotáról. (L. alapszabályok.)

6. §. *Az alapítványt tevők jogai.*

Az alapítványi legkisebb összeg 200 K mely lefizethető egyszerre, de részletenkint is.

Ha az alapító nem fizeti be egyszerre az alapítványi összeget s mégis azt óhajtja, hogy az már a legközelebbi kiosztásnál is figyelembe vétessék, akkor a még le nem fizetett összeg után 5°/_o-os kamatot fizet a Segítő-Alap pénztárába.

Az alapító-okleveleket az alapítványt tevők maguk állítják ki vagy megbízatásuk alapján a választmány adja ki.

Alapítványt tevőknek joguk van megállapítani:

a) az alapítvány nevét, amelyen az nyilvántartandó;

b) hogy az általuk tett alapítványi összegnek kamatai ösztöndíjként avagy segélyként használtassanak-e fel;

c) ösztöndíj alapítvány esetében kiknek a gyermekei részesítendők első sorban az alapítvány kamataiból.

Az alapítványt tevő saját alapítványának odaitéléséről értesítendő.

7. §. *A segélyezés némei.*

a) A Segítő-Alap kiosztásra fölhasználható jövedelmeiből első sorban évről-évre megállapítandó ösztöndíjak létesíttetnek. Legkisebb ösztöndíj 100 K. Ha a választmánynak valamelyik évben legalább 100 K nem állna rendelkezésére, akkor abban az évben nem hirdet ösztöndíj-pályázatot.

b) Ha az alap jövedelmei megengedik, a választmány a 2. §.

b) és c) pontjaiban említett segélyezéseket is eszközölheti.

c) Ugy a flugyermekek, mint a leányok 20 éves korukig kaphatnak segélyt, ösztöndíjat is addig, míg iskolai tanulmányaikat bevégzik.

d) Özvegyek csak addig részesülhetnek segélyben, míg elhunyt férjük nevét viselik.

8. §. *Az ösztöndíjak és segélyek odaitélése.*

Ösztöndíjakban vagy segélyben csakis oly r. tagok gyermekei illetőleg hozzátartozói részesülhetnek, akik az egyesületnek már legalább 5 éve tagjai s akiknek tagdíjhátralékuk nincs.

Ösztöndíjakban csakis középfokú és főiskolai tanulók s azok közül is azok részesülhetnek, akik a szülői háztól távol és sikerrel végzik tanulmányaikat.

Az ösztöndíjak nagyságát és a pályázat feltételeit az alapítványi oklevelekben foglaltak figyelembevételével az egyesület választmánya állapítja meg. Ugyancsak ő határoz végérvényesen az ösztöndíjak odaitélésében és az esetleges segélyezési ügyekben.

Érvényes határozathozatalkor a választmányi tagok $\frac{2}{3}$ részének a szavazata szükséges, mikor a vidéki választmányi tagok írásban szavaznak.

Az ösztöndíjaknál mindig felemlítendőek az alapítványok és egyéb alapok, amelyek jövedelmeiből az ösztöndíj szerveztetik.

Az ösztöndíj pályázatok mindenkor az egyesület hivatalos közlönyében február hóban tételnek közzé, s az első közzétételtől számítva legalább 2 havi lejáratúak.

Segély mindenkor a választmányhoz címezve írásban kérendő.

9. §. *A Segítő-Alap felosztása.*

A Segítő-Alap az előző §-okban meghatározott keretekben addig áll fenn, míg a Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesülete is, mint erkölcsi testület alapszabályszerűleg működik. A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének esetleges felosztásakor, a felosztást kimondó közgyűlés határoz végérvényesen a Segítő-Alap vagyonának a hováfordításáról is, azzal a megkötéssel azonban, hogy csakis az alap céljaihoz hasonló célra fordítható.

10. §. *Hivatalos záradék.*

Azon esetben, ha az egyesület választmánya a Segítő-Alap vagyonának a kezelésében és hováfordításában ezen alapszabályokban foglaltakat meg nem tartaná, avagy a Segítő-Alap vagyonát közgyűlési határozat és miniszteri jóváhagyás nélkül egyéb célokra akarná fordítani, a magyar királyi kormány által azonnal zár alá vehető az alap vagyona s az elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest vagy a 9. §-ban meghatározott célra fordítatik a vagyon, vagy pedig az alapszabályokban foglaltaknak a pontos megtartására köteleztetik a választmány.

(Budapest.)

*Dékány Mihály.***A földrajz tanításáról.¹⁾**

(Előadói javaslat a temesvári közgyűlés szaktanári értekezletére.)

I. *A földrajz fogalma.*

Az iskolai földrajz az a tudomány, mely a föld és az ember együttes hatása alatt álló lakóhelynek (országnek) az általános és specifikus földrajzi ismeretek körébe tartozó tényezőiből az érdekelteket, a hasznos s az eszméltető elemeket keresi s amely ugyan ezen szempontok szerint tárgyalván a szomszédos és távoli földrajzi individuumokat, gyakorlati tanulságok levezetésére és ideális célok elérésére törekszik.

II. *A földrajzi tanítás célja.*

a) *Gyakorlati szempontból* a következőket kell a tanárnak szem előtt tartania: 1. Képesítenie kell a tanulókat a szülőföldön, az országban s a földtekén való tájékozódásra. 2. Képesíteni kell a tanulót a földrajzi okok és okozatok felismerésében nyilvánuló eszmélésre. 3. Meg kell ismertetni tanítványainkat az ugyanolyan körülmények között jelentkező földrajzi törvényekre, szabályokra s ezek alkalmazására. 4. Meg kell tanítani a tanulót a földrajzi objektumok hatásából folyó tanulságok levonására. 5. Törekednünk kell, hogy a tanuló kész ismeretek, hasznos s olyan adatbeli ismeretek birtokába jusson, melyek a mindennapi élet szükségletei. 6. Reá kell szoktatnunk a tanulót, hogy a föld és az ember együttes hatása által előálló földrajzi, politikai individuumokat (államokat) mindig példáknak tekintse, melyeknek követésre vagy kerülésre alkalmas vonásaik vannak. 7. Állandóan keresni kell a kapcsolatot a természettudományokkal. 8. Képesítse a tanár végezetül növendékeit a térkép, a földgömb ismeretére, használatára.

b) A földrajz tanításának *ideális céljai* pedig a következő pontozatokban foglalhatók össze: 1. Rá kell nevelni a földrajz

¹⁾ A szaktanári értekezletre felvett többi tárgyak módszerére vonatkozó javaslatokat a M. T. következő számában adjuk közre. Szerk.

tanítása közben a tanulókat a szülőföld- és a hazaszeretetre. 2. A szülőföld- és a hazaszeretet érzelmeit tartalmasokká kell tenni azért, hogy a tanuló egyszersmind mindazt meg is becsülje, ami otthoni, ami hazai. 3. Az otthoninak, a hazainak megbecsülésével rá kell szoktatnunk tanítványainkat a hazai termények, ipari és kereskedelmi cikkek pártolására, a szellemi produktumok támogatására. 4. Rá kell szoktatnunk tanítványainkat más országok, más népek kiválóságainak megbecsülésére. 5. A földrajz tanítása közben meg kell szeretettünk a tanulókkal a természetet s a kultúrát. 6. A földrajz tanítása közben állandóan kell keresnünk a kapcsolatot a történelemmel.

III. *A földrajzi tanítás anyaga.*

Az anyag kiválasztásának szempontjai.

Mielőtt az anyagot összehordanók, meg kell állapítanunk előzőleg, hogy a tanítás tárgyául szolgáló földrajzi egységet milyen nézőpontokból kell vizsgálat tárgyává tennünk. E nézőpontok eléggé kiforrottak s általában a következők: 1. Megállapítandó a tárgyalás alá fogott földrajzi objektum geográfiai helyzete. 2. Megállapítandók a természetes és a közigazgatási vagy a politikai határok. 3. Vizsgálendő a határ alakulata, államoknál a vízszintes tagosultság. 4. Vizsgálendő a felszín általában, vagy a függőlegesen tagosultság. 5. Vizsgálendő a vízrendszer. 6. Ismertetendő az időjárás, országoknál a klíma, még pedig a földövekhez való viszonyukban, majd a módosító tényezők szerint. (Módosító tényezők a közeli tenger, a tenger színe fölött való magasság, a talaj minősége, a hegyek iránya, a szelek, a talaj takarója.) Vizsgálendő az évi átlagos hőmérséklet, a hőmérséklet szélsőségei, a csapadék viszonyok, az uralkodó szelek. 7. Ismertetendő az ásványvilág, a növény- és állatország. 8. Ismertetendő a lakosság foglalkozása. 9. Ismertetendő a lakosság. 10. Felkeresendők a történelmi események színterei. 11. Felkeresendők a kultúra gócpontjai s annak tényezői. 12. Felkeresendők a gócpontokat összekötő útvonalak.

A vizsgálat alá fogott földrajzi egységet az első pillanattól kezdve úgy kell tekintenünk, mint individuummá válik minden egység magának a földnek mindig önálló, egy másik földterülettel teljesen sohasem azonos mivolta, a klíma és a klimatológiai viszonyok, a termények; a külön lakosság, a külön múlt, a külön kultúra és annak intézményei által. Ha a földrajzi egységeket külön individuumnak fogjuk fel s azoknak mindig a legjellegzetesebb sajátosságait keressük, akkor ezek az individuumok a tanítás végső eredményeiben típusokká lesznek, olyan típusokká, melyek egy másikkal össze nem cserélhetők, legfeljebb összehasonlíthatók.

Így fogva fel a tanítás egyes óráira kiszabott egységet, így is igyekszünk azt állandóan előtérben tartani. Majd sorra vévén a

vizsgálódás rendszerű felállított pontozatokat, minden pontnál megvizsgáljuk az anyag kiválasztásának hármas elvét. Azaz, vizsgáljuk, van-e azon a vonalon elsősorban olyan tényező, mely *a)* az első pillanatra felkelti érdeklődésünket; *b)* van-e olyan, melynek haszna vagy kára kétségtelenül nyilvánvaló; *c)* van-e olyan, mely eszméltető, amely tehát érzékelhetőleg mutatja az okokat és okozatokat.

Amidőn az iskolai földrajztanítás fogalmát meghatároztuk, azok a szempontok, melyeken a meghatározandó fogalom felépült, sajátlag már kidomborodtak. Ezek a tekintetek lesznek az anyag kiválasztásának eldöntői is, mivel az ezek alapján összehordott anyag fogja kitölteni a fogalom kereteit.

1. Az érdekesség elve.

A földrajzi anyag kiválasztásának első szempontjai a földrajzi objektumok] érdekessége. E szempont lélektani magyarázója az érdeklődés. Bizonyos, hogy úgy a felnőttek, valamint a gyermeknek azon tárgyakra esik első tekintete, az köti le legelőször figyelmét, ami, a környezethez viszonyítva, a legérdekesebb.

2. A hasznosság elve.

Az iskolai földrajzi anyag kiválasztásának második szempontja a hasznosság elve. E tétel azt jelenti, hogy belekerülnek a földrajzi oktatás kereteibe azok a földrajzi objektumok is, melyek az emberre hasznosak hozók. Lehet, hogy amidőn sorra vizsgáljuk valamely földrajzi individuumnak összes tényezőit, tehát a szokásos sorrendben, határait, határvonalait, felszínét, vízrajzát, klímáját, termékeit, lakosait s kulturáját, az érdekesség elvei nem fognak érvényesülni, ellenben előtérbe lép a második elv. A földrajzi anyag kiválasztásának eme szempontja alapján fogjuk megállapítani pl. a források, a folyók elhelyezését, használhatóságát, a klíma előnyeit; a hasznos ásványokat, a legnagyobb haszonnal termelhető növényeket, a legjövődelműbbben tenyészhető állatokat, a legnagyobb haszonnal járó foglalkozásokat, a leghasznosabb intézményeket.

A hasznosság elvével mindig parallel jelennek meg azok a földrajzi tényezők, amelyeknek reánk való hatása káros. E szempont éppúgy végig fog vonulni a tárgyalás minden mozzanatán, akár a hasznosság elve. E kettős szempont állandó nyilvántartásával nemcsak eljárásunk lesz tudatosabbá, hanem hasznossá lesz maga az egész földrajzi oktatás s nemcsak azt fogjuk megtanulni, hogy mely dolgokat kell megbecsülnünk, melyekre kell törekednünk, hanem meg fogjuk ismerni azokat is, melyek akadályozói boldogulásunknak, melyeknek elkerülésére állandóan törekednünk kell.

3. Az eszméltetés elve.

Az iskolai földrajz anyaga kiválasztásának harmadik szempontja az eszméltetés, az öntudatosságra való törekvés akképen értelmezendő, hogy a földrajzi, természeti viszonyok minéműségéből igyekszünk kimagyarázni valamely helyen kifejlődött kulturát; viszont a nagy természetnek jelenségeiből az okokat.

Az eszmélés, a tudatosságra való törekvés, mint lelki jelenség kétségtelenül jelen van minden tárgy tanításánál s egyforma nagy a szerepe az összes studiumoknál. A földrajz tanítása közben ez az elv azért fog nagyobb szerepet játszani, mert az eszméltető okok és okozatok a legtöbbször érzékelhető tárgyak, az okok és okozatok egymáshoz igen közel állók s ez okok vagy okozatok mint életkörülmények igen sokszor fiziológiailag hatnak reánk, e hatások vagy állandóan történnek, vagy meg-megújulnak.

Az eszmélés vagy tudatosságra való törekvés az iskolai földrajzra való vonatkozásában a következőképpen körvonalozható.

A földrajz tárgyai, természeti viszonyai egymással szemben, éppúgy, mint az emberhez vagy a kulturához való viszonylatukban olyan ható okok, melyek alakítják, módosítják, magyarázzák egymást. (Valamely földrajzi egységnek a felszín alakulataiban kifejeződő tényezői: a kőzet, a hegy, a domb, a halom, a sík, stb., a legtöbbször okai a vízrajz keretébe tartozó tényezőknek. Alkalmas vízáteresztő réteg, erdővel fődött hegység a legtöbbször feltétele a forrás, a folyó keletkezésének. A kőzetek milyensége, a völgyek iránya a folyók irányának. A Kárpátok koszoruja pl. tele van forrásokkal, folyókkal. E források minéműségét, a folyók irányát, természetét mindenütt a hegyrajzi viszonyok magyarázzák. Ahol megfelelő ásványok vannak a források közelében, előállanak az ásványos vizek. Ahol hosszanti völgyek tagolják a hegységeket, kifejlődött folyók zuhognak tova. A meredek, hóval fődött ormok magyarázóai a gyorsan alázuhogó s szélsőséges és ingadozó vízű patakoknak. A domborzati viszonyok éppen ilyen mértékben magyarázóai a klímának is. A hegyek iránya hat a légáramlatokra. Kelet-nyugati irányú láncolatok feltartóztatják a déli áramlatokat, irányítják a szeleket, kedvező körülmények között növelik a csapadékot. A laza talaju síkok növelik a napi hőingadozás szélsőségeit.)

A domborzati viszonyok épp ily módon okok gyanánt jelennek meg a növény-, sőt az állatvilágra nézve is. Itt azonban az okok már kibővülnek a vízrajzi s a klimatológiai tényezőkkel. A sarkok sivar vidékének szegényes flórája éppúgy közelfekvő magyarázatát találja a földrajzi viszonyokban, mint amiképp a tropusok övei alatt pompázó gazdag tenyészet. Ezek a példák azonban maguktól beszélnek és egyelőre csak az a tisztjük, hogy elsőfokon szemléltessenek, bizonyítsanak.

Miképpen helyezkedik el a környékhez viszonyítottan valamely község? Vajjon síkon, hegyoldalban, hegy lábánál épült-e? Milyen okokból épült úgy, amiként épült? Talán termékeny a sík, talán

az árvizek elől kellett magasabb helyekre menekülni? Avagy vizet kerestek az első telepedők? A földrajzi elhelyezkedés okának megállapítása után következnek a felszíni viszonyok, a vízrajz, a klíma. Hegyes, dombos, sík, termékeny-e vagy terméketlen a határ? Könnyen hozzáférhető-e, könnyen művelhető-e? Mit lehet a környéken termelni? Mi szabja meg e termények minéműségét, mi szabja meg a lakosok foglalkozását? Mindeme, nagyjában vázolt tekintetek érvényesülnek a községek jellegében. Gazdag, avagy szegény-e a község? Földművelő, erdőművelő, állattenyésztő, bányász, halász, vadász, iparos-e? Élelmes avagy élheterlen, szorgalmas, tunya-e? Hajlik-e a művelődésre? Milyen származású? E kérdésekre mindig feleletet fog adni maga a föld, még pedig nemcsak a múltakra, hanem a jövőre, a tennivalókra vonatkozólag.

A tanár ezen a vonalon kötheti legszorosabbra a kapcsolatot a földrajz s a történelem, a természetrajz között, sőt ebben az irányu munkálatban lehet belevinni a szociológiai vonatkozásokat s értékesíteni ennek tanításait. A közös föld, az egyforma természeti viszonyok, az ezekből folyó közös foglalkozás, a közös boldogulás, közös múlt egytől-egyig szociológikus tényezők. E tényezők analizálhatók, szükség szerint csoportosíthatók s nemcsak eszméltető, hanem mindenkifelett tanulságosak is. Ezekből lehet levezetni a szövetkezésnek azon módjait, melyek a boldogulásnak újabb meg újabb forrásaivá válhatnak. Az ezekből levont tanulságok fogják nyilvánvalóvá tenni, hogy e szövetkezés a természeti viszonyok által diktált s nem kitalált szükséglet.

(Folytatása következik.)

(Budapest.)

Farkas Sándor.

A magyar beszéd tanítása idegenajkú népiskolákban.

(Folytatás.)

Rendkívül érdekes az is, amint az angol szövegből mindenki kibetűzheti, hogy Locke itt a direct módszert „*right way*“-nak, a nyelvtanítás egyenes útjának nevezi. A „*right*“ szó nemcsak azonos értelmű a direct szóval, hanem azonos gyökerű, azonos eredetű is. A „*way*“ pedig nemcsak utat és módot, hanem módszert is jelenthet. Ime, Locke már azon a néven nevezi a direct módszert, amelyen mi nevezünk.

Még csak azt jegyezzük meg, hogy az a helyzet, amelybe Locke szorítja az idegen nyelvet tanuló angol gyermeket nevelőjével együtt, nem juttatja-e eszünkbe a cseregyermek helyzetét, akiket az élet ezerféle változása és szükséglete szorít az idegen nyelv megtanulására?

Érdekesnek tartjuk még azt is fölemlíteni, hogy Rousseau Emileje III. könyvének 5 lapján a tanításnak cselekvő-szemléltető

módját emeli ki és ajánlja a tanítás kezdőfokán. Azt mondja itt Rousseau: „Az értelem első munkálataiban mindig az érzékszervek legyenek annak vezetői: ne legyen más könyve, mint a világ; ne oktassa más, mint a cselekedetek. A gyermek, aki olvas, nem gondolkodik, nem tesz mást, csak olvas; nem értelmével tanul, hanem csak a szókat magolja.“ = „Dans les premières opérations de l'esprit, que les sens soient toujours ses guides: point d'autre livre que le monde, point d'autre instruction que les faits. L'enfant qui lit ne pense pas, il ne fait que lire; il ne s'instruit pas, il apprend des mots.“

Ebből az idézetből világos, hogy Rousseau azt kívánja, mint Montaigne, hogy a nagy világ legyen tanítványa könyve.

Ugyanazt a gondolatot csaknem ugyanazon formában is fejezik ki. Rousseau idézi Montaignet az Emile IV. könyvében, tehát olvasta Montaigne e mondását: „Ce grand monde... ce soit le livre de mon escholier.“ Ezzel mindaketten azt akarják mondani, hogy a nagy világ tárgyainak, képeinek, jelereteinek s tüneményeinek szemléletére s megfigyelésére szoktassuk növendékeinket: hogy azok látása közben közvetlen érzékleteik alapján tanuljanak, ne holt betűkből, ne könyvekből. Ezt Rousseau maga is kimondja világosan az Emile III. könyvében: „Tegyétek figyelmessé növendékteket a természet jelenségeire...“ (Rendez votre élève attentif aux phénomènes de la nature“.)

De a Rousseauból vett első idézetnek még egy pár fontos szava külön is kiemelni való: azt mondja ott Rousseau, hogy a növendék ne részesüljön más oktatásban a tanítás kezdetén, mint abban, amit a cselekedetek nyújtanak neki. A cselekvő szemléltetés elve tehát Rousseau Emilejében is megtalálható.

De megvan ez az elv, bár részletesen kifejtve nincs, Herbert Spencer „Education intellectual, moral and physical“ című neveléstan munkájának az értelmi nevelésről szóló II. fejezetében is ilyenképpen: „Amit egykor csupán céltalan cselekvésnek, vagy játéknak, vagy a körülményekhez képest csinYTEVÉSnek tartottak, most az ismeretszerzés olyan folyamatának van elismerve, amelyre minden későbbi ismeretszerzés támaszkodik. (Eredetiben: What was once thought mere purposelless action, or play, or mischief as the case might be, is now recognized as the process of acquiring a knowledge, on which all after knowledge is based.“)

De nem folytatjuk tovább az oktatástörténeti bizonyítást. Mert nem az a célunk, hogy a direct módszer cselekvő-szemléltető fájának fejlődéstörténetét adjuk. Csak az, hogy azt lélektani megokolása után paedagogiatörténeti adatokkal is igazoljuk.

Bár a nyelvtanulásnak direct módszerét törekedtünk kiemelni, bár annak előnyeit lélektanilag is iparkodtunk kimutatni, mégsem értünk egyet azokkal, akik a direct módszert a grammatikai módszerrel éles ellentétbe állítják s ezt az utóbbit teljesen elítélik s ez utóbbit az emberi elme s a tudomány egyik legnagyobb tévedésének akarják feltüntetni. Először is ez a kérdés igen jelentéktelen ahhoz,

hogy az emberi elme és tudomány egyik legnagyobb tévedése lehetne. Másodszor az illetők e kérdést csak felületesen ismerik s arról belemélyedve sohasem gondolkoztak. Annyi igaz, hogy a grammatikai módszert alkalmazni a nyelvtanulás kezdő fokán, óriási botlás, nagy tévedés. Igaz, hogy a grammatika a nyelv filozófiája, s hogy értené meg, hogyan érthetné meg a beszélni kezdő gyermek, meg a cserébe adott gyermek is a nyelv filozófiáját s mindamellett annélkül is megtanulja mindegyik környezete nyelvét.

De vizsgáljuk csak meg közelebbről, hogyan bírják anya-nyelvöket azok, akik soha grammatikát nem tanultak?

Tudnak-e az ily egyének helyesen írni, helyesen, szabatosan fogalmazni? A magam fülének s a magam szemének hiszek, mikor azt mondom, hogy vannak olyan előkelő magyar úrnők, akik társaságban szellemes megjegyzéseikkel, társalgásuk epigrammás fordulataival, ismerőseiknek jellemző kiélezett rajzával, beszédjüknek elevenségével, üde színeivel s lehellétszerű finomságaival csodálatra indítják a nyelvtudóst is és nem tudnak egy rövid levelet megírni egy rakás hiba nélkül. Fölmutathatnám egy világlátott úrnő angol leveleit, aki ideiglenes, szorult helyzetében, mint az angol nyelv tanítója élt Budapesten s New-Yorkban laktában folyékonyan megtanult angolul beszélni a cserébe adott gyermekéhez hasonló helyzetben direct módon: hogyan hemzsegnek angol leveleiben a helyesírási s egyéb hibák, holott tényleg az angol társalgási nyelvet igen nagy könnyűséggel csevegte.

Gondoljuk csak meg, mennyi hibát követ el saját anya-nyelvén még a 6 éves gyermek is, mennyi hibát ejt a cseregyermek az idegen nyelv ellen s mennyit botlik beszéd közben az oly egyén, aki iskolán kívül, másnyelvű nép közt élve pusztán érintkezés, társalgás, beszélgetés közben sajátít el valamely új nyelvet, pedig ezek mind direct módon tanulnak beszélni. S mennyivel több foltot találunk beszédükben akkor, ha azt leírják csak levél formájában is?

Tehát a direct módszer sem tesz csodát; csak annyi igaz, hogy az élő beszédben való készség megszerzésére alkalmasabb, mint a grammatikai s mindenesetre egyedül a direct módszer helyes lélektanilag, egyedül a cselekvő-szemléltető módszer megokolható a nyelvtanulás kezdő fokán. Az a kérdés, mi célra tanulunk valamely nyelvet? Azért-e, hogy beszéljünk rajta; azért-e, hogy írjunk rajta; azért-e, hogy az illető nyelv remekíróit megértsük? Nemcsak a nyelv anyagából kell a megfelelő részt kiválasztanunk különös célunkhoz képest, hanem a cél szerint fokozatos haladásunk közben, a módszert is változtatnunk kell, de zökkenés nélkül, sima áthajlással.

Valamely nyelvet beszélni, s valamely nyelven írni, fogalmazni — két különböző dolog! Hogy mért, annak lélektani fejtegetése tárgyunk körén kívül esik, de az említett példák alapján meg kell állapítanunk; hogyha jól írni és fogalmazni akarunk valamely nyelven: akkor a grammatika szabályaival is meg kell ismerkednünk! Ha

csupán beszélni akarunk valamely nyelvet: elég is, meg a legcél-szerűbb is, ha azt direct módszerrel tanuljuk, de ha jól irni, stilszerűen fogalmazni is akarunk azon a nyelven, akkor a grammatika és stilsztika ismerete is nélkülözhetetlen! Tehát a nyelvtanulás kezdő fokán leghelyesebb a direct módszert alkalmazni; a nyelvtanulás felsőbb fokán pedig rászorulunk a grammatikai módszerre! A kettő tehát nem zárja ki egymást, hanem kiegészíti. Ezt azonban nemcsak személyes ismerőseim megfigyelése alapján állapítottam meg, hanem később megtaláltam ezt Locke föntebb idézett pedagógiai munkájában is, aki ezt a kérdést megkapó világossággal fejtegeti. (L. Locke: Some thoughts concerning education 168. §.)

(Folytatása következik.)

(Szabadka.)

Patyi István.

Elmélet.

Az akarat determináltságát és a nevelés főcélját kifejező tanok egyeztetése.

A pszichológiában az emberi cselekvések tekintendők tünetnyek gyanánt, melyek csak kifejezésre juttatói annak a lelki mozgalomnak, amelyet a tudatos cselekvéseknél *akaratelhatározásnak* nevezünk. Az akaratelhatározás már érzékenkívüli tevékenység: az akarat funkciója. Hogy az akarat e tevékenységét hogyan végzi: teljes önállósággal, minden befolyás nélkül-e, vagy okok kényszerhatása folytán, e fölött a pszichológiával és a neveléssel foglalkozók körében két tábor vitatkozik, két felfogás küzd egymás ellen: a *determinizmus* és az *indeterminizmus*.

Jelen dolgozat célja kimutatni azt, hogy a nevelés főcélja: az erkölcsi jellem képzése melyik felfogás alapján és minő módon eszközölhető, illetőleg hogy a jellemfejlesztő nevelői eljárás melyik pszichológiai felfogással igazolható. Hogy célunkat elérhessük, szükséges mindegyik irányt vizsgálat alá vennünk.

Az indeterminizmus azt tanítja, hogy az akarat teljesen szabadon határozza el magát ebben, vagy abban az irányban, a jóra, vagy a rosszra, tehát az akaratelhatározásra indító okok létezését tagadja, illetőleg egyetlenegy ily ok gyanánt magának az akaratnak spontán tevékenységét teszi meg. A determinizmus ezzel szemben azt vallja, hogy minden akaratelhatározás szigoruan motivált, vagyis a kauzalitás szabatos és szigorú törvénye szerint jön létre.

Hogy e két nézet igazsági tartalmával tisztába jöhessünk, csak az egyiknek, a determinizmusnak vizsgálatára kell szorítkoznunk, mert ennek megvilágításával fényt derítünk az ügy egész állására.

A determinizmus lényege az, hogy az ember sose cselekszik szabad akaratából, hanem cselekedetei szigorúan motiváltak. E motívumok a cselekvéseket előidéző különféle okok. Ezek az okok csaknem minden cselekvésnél kimutathatók. De hogy mégis akadnak olyan elhatározások, melyeknek okai nem tűnnek elő, az nem azt jelenti, hogy azoknak létrehozásánál semmiféle ok nem működött, hanem az ily esetek magyarázata csak az lehet, hogy az okok oly finomak, oly bensők, vagy bonyolultak, hogy roppant nehezen fedezhetőek fel, talán csak a legnagyobb szaktudósoknak — vagy talán azoknak sem — sikerül azoknak kikutatása. De ha a természeti tüneteményeknél lehetnek még fel nem fedezett okok, miért ne lehetnének ilyenek a lelki világ jelenségeinél is? Vagy ha ezer esetben tényleg kimutatható az ok jelenlete, tíz, vagy száz más esetben miért hiányoznék?

Naponta szemlélhetjük, hogy az emberek cselekedetei mikép alakulnak következetesen, a becsületes, vagy szennyes mult, társadalmi előítéletek, divat, megélhetési viszonyok, vérmérséklet, érzelmek, indulatok, szenvedélyek, éghajlati viszonyok, átöröklés folytán szerzett tulajdonságok stb. szerint. Minden cselekedetnek okhatás folytán keletkezett kényszer a szülője s e kényszer cselekvésre indító nyomása annál nagyobb, minél súlyosabb az ok, mely a kényszer keletkeztetője. Az akarat szabadságának védelmezője ezzel szemben azt mondja: „Én mindig azt teszem, amit akarok!” (Ezt természetesen az akaratlagos cselekvésekre kell érteni, még pedig a cselekvések előállításának minden mozzanatára.) De pl. kabát vagy cipő nélkül a legmerészebben hirdetett akarat szabadság mellett sem merne az utcán, vagy társaságban megjelenni. Pedig vannak az ilyeneknél nagyobb kényszerek is. Az a terhelt, vagy az életkörülmények folytán megromlott gonosztevő bizonyára szívesebben lenne erkölcsös ember és élne szép békeességben, mint a fegyházban, szívesebben hajtaná meg fejét a templom oltára előtt, mint a halálos ítélet kényszere alatt, de az ő abnormis szellemi berendezése kényszeríti a gonosztett elkövetésére. Hogy pedig miért vannak jellemes emberek is, annak is éppúgy megvannak a maga szigorú okai. Szervezeti, öröklött, vagy a körülmények folytán keletkezett, vagy egyéb okok éppúgy hajthatnak bennünket az erény, mint a bűn cselekedetei felé. De a legtisztább multú, jónevelésű és terheltég nélküli ember is követhet el korlátozottabb számú esetben vétés cselekményt. Lehet, hogy az is, aki legbüszkébb volt akaratának szabadságára, belesik a legszörnyűbb bűnök valamelyikébe, mert valamely ok, talán indulat, vagy az életkörülmények folytán előállott kényszerhelyzet parancsolóan hatott akaratára. De nézzünk csak egy igen egyszerű esetet, mely világosan szemlélteti az akaratnak a tudatos cselekvéseknél létező megkötöttségét. Valaki két, vagy több helységbe is mehetne lakóhelyéről, de természetesen egyszerre csak egyikbe mehet. El is megy A helységbe. Miért nem B-be, vagy C-be? Mert oka volt rá, mely kényszerítette, hogy A helységbe menjen. Ha pedig — mondjuk — az illető egyén az

indeterminizmus híve, hogy pszichológiai hitvallását igazolja, azt mondhatja: „Azért sem megyek A-ba, ahol pedig fontos dolgom volna, hanem elmegyek B-be, ahol semmi dolog nem vár rám; megmutatom, hogy nem létezik ok, melynek akaratom szolgájává legyen.“ Hite abban a tudatban ringatja, hogy ő most tényleg isteni önállósággal járt el cselekedetében, mert nem érezte a kényszert, mely hatott rá. Pedig volt ok, mely cselekvésre kényszerítette: az értelmi tevékenység folytán keletkezett tudományos meggyőződésből létrejött akaratellenállás hatott magára az akaratra, mely talán daccá erősödött, midőn a cselekvő egyén ajkain megjelent az „azért is.“ Ez ellenállás hatalmasabb lévén a természetesen előállott szükségyszerű okoknál, a maga javára billentette le az okok mérlegét s így az akaratot kizozdítván nyugvó közönyéből, ezt elhatározásra kényszerítette. Vagy talán mindkét helységben dolga volna az illetőnek. Hogyan választ most a tekintetben, hogy először hova menjen? Odamegy először, ahol sürgősebb dolga van, vagy, ha esetleg dolgai sürgőssége teljesen egyenlő volna, a sürgősség, mint főök mellé kisebb okok sorakoznak s a főökök ezekkel együtt vívják meg az eldöntő ütközetet. Ilyen okok lehetnek: az út jósága, vagy szépsége, az utazás sorrendjének praktikussága. Ezek megbontják a szembenálló főökök egyensúlyát s ekkor aztán az akarat is arra hajlik, amerre a nagyobb súly magával rántja.

Az akaratunktól és tudatunktól nem függő önkénytelen cselekvéseknél akaratelhatározás nem szerepel, azért az ilyenek nem is számíthatók az erkölcsi jellem tényei közé. De a kauzalitás törvénye ezekre is érvényes, mert például az évésnek oka az éhesség szervi érzete, vagy a szív, gyomor stb. működésének oka a ducidegrendszer szabályozó hatása.

Be kell tehát látnunk, hogy minden emberi cselekvés determinált.

Az akarat természetére vonatkozó két pszichológiai nézet szerint a *pedagógusok is két táborra oszlanak*. Az egyik tábor az indeterminista felfogás alapján úgy akarja a gyermekben az erkölcsi jellemet kifejleszteni, hogy az, mint erkölcsi egyén, *szabadon* tudja magát erkölcsileg elhatározni. A determinizmus hívei szinte az erkölcsi jellem fejlesztésére törekszenek a pedagógia terén, de saját elveik szerint, az elhatározás motívaltsága alapján már igazolni is tudják eljárásukat. Mindegyik pedagógiai felfogás a nevelés főcéljának megvalósítására igyekszik, mert mindenik *erkölcsi* jellemet akar fejleszteni a lélekben, a célhoz vezető módok és formák is egyenlők, csak az indokolás különböző. A nevelés „mit“ és „miként“-je azonos, csak a „miért“-nél van eltérés.

Az indeterminizmus alapján álló pedagógusok azt kérdezhették elvi ellenfeleiktől: „Ha szabad akarat nincs, mi szükség van a nevelésre? Hisz akkor a nevelés minden igyekezete ellenére is az okok szeszélyének van alávetve az akarat! Pedig éppen azért van szükség a nevelésre s azért tudunk a neveléssel erkölcsileg hatni, mert az akarat determinált. Ha az akarat tényleg szabad volna, akkor minden ember tudná akarni a jót is, akkor a jellemes ember soha-

sem esnék bűnbe. Ha az akarat az indetermináció törvénye alatt állana, akkor hiába akarnánk a neveléssel hatásokról gondoskodni, hatásokról, melyek a jövőben is, midőn a nevelői vezetés alól kikerül az egyén, ott legyenek éberem annak lelkében és arra ösztönözzék, hogy jóra határozza el magát. Akkor hiába volna a nyomós okok egész légiója, nem támadna akaratkényszer, mert az akarat izolálva volna minden idegen ráhatástól. Akkor a nevelés teljesen céltalan volna s így elvesztené létjogosultságát. Pedig a nevelésnek a döntő hatása az egyén jellemképződésére kétségbevonhatatlan tény. Vagy tekintsük a dolgot más oldalról! Ha az akarat szabad, miért nem tudja a leggondosabb és leghuzamosabb ideig tartó nevelés sem kivétel nélkül mind jóvá tenni azokat, akik egyformán ki vannak téve a nevelői hatásoknak? Mert némely egyénben nagyobbak a rossz cselekedetekre indító okok, mint azok, mint amelyekkel a nevelés el tudja őket látni.

Látjuk tehát, hogy a jellemnevelésre irányuló eljárás tényei és ezeknek a szabad akarat alapján való igazolása között eltüntet-hetetlen ellentét van, mert az ilyen pedagógia mikor a neveléssel az akaratra hatni akar, ugyanakkor a ható okok létezését tagadja.

Nézzük most a determinizmus alapján álló pedagógia igazolásának gondolatmenetét.

Ez is az erkölcsi jellemet akarja fejleszteni. Az erkölcsi jellem a tudatos, vagyis az értelmi belátás közbejöttével keletkezett cselekvésekben nyilvánul. A cselekvések az akaratelhatározások szerint alakulnak ki, az elhatározások pedig az akarat funkciói. Az akarat elhatározásai mindig a ható okok szerint igazodnak, úgy, hogy az akarat mindig a nyomósabb ok felé hajlik. Ez okok különfélék és természetre nézve külsők, vagy belsők. Mivel az akarat határán kívül az okok egész özöne él, melyek kisebb, vagy nagyobb nyomást gyakorolva az akaró erőre, immorális cselekvéseknek lehetnek létrehozói, szükséges, hogy ez okokat szabályozzuk, rendelkező hatalmunk alá hajtsuk. *Az a szabályozó tevékenység*, mellyel a rosszhatású okok helyett erényre indító motivumokról gondoskodunk, *a nevelés*. Ez eszközli azt, hogy a belső és külső, a lélekben, szervezetben és a külső világ körülményeiben ható okok közül azok, melyek erényes cselekedetekre indítanak, a nevelői céltudatos munkásság folytán szaporodjanak, megerősödjenek, hatás tekintetében kényszerítő súlyt nyerjenek, amelyek pedig bűnre kényszerítik az akaratot, lehetőleg kevesbedjenek, gyengüljenek és kényszerítő hatásuk a lehető legkisebb legyen. Akkor aztán az elhatározások előtt az erényre indító okok döntő súllyal esnek a mérlegbe és a maguk részére rántják az akaratot.

Az akarat és a ható okok közt ott áll az *értelmi belátás*, melynek szerepét az képezi, hogy az okokat mérlegeli, azoknak súlyáról ítéletet alkot és ez ítéletet az akaratelhatározás után cselekvésben fejezi ki, vagyis végrehajtja. Mivel az értelmi belátásnak az akaratra ily nagy befolyása van, ez a tudatos cselekvésnél oly általános oknak tekinthető, mely a többi okokat az akaratra

helyezi, azért a nevelésnek, midőn morális okhatásokról akar gondoskodni, az értelmi belátásról nem szabad megfeledkeznie. Az értelmi belátásnak az akaratunktól csak részben függő cselekedeteknél is lehet szerepe. Az indulatok, szenvedélyek, melyeknek hatása oly erős és annyira gyorsműködésű, hogy szinte pillanatnyi egymásutánban vonják maguk után a cselekvéseket s melyeknél az értelemnek úgyszólván nincs ideje és kellő gyorsasága akcióba lépni, szinte bevonhatók a belátás hatáskörébe. De az ily okokkal szemben más lévén az értelmi belátás viszonya, más lesz a reá váró eljárás módja is. Míg az értelem körébe közvetlenül beletartozó okok felett higgadtan itélkezhetik az értelmi belátás, az érzelmi, vagy szervezeti oldalról jövő indítóokok éppen erős és gyors hatásukkal rontják le a mérlegelés lehetőségét. Azért ezekkel szemben az értelmi belátásnak teendőjét olynemű preventív intézkedés képezi, mely az indulatok, káros szenvedélyek kitörése *előtt* hat az akaratra úgy, hogy ez előre kellő ellensúlyt nyervén az értelem nyújtotta okokkal, a kitörés kényszerhatását ne vegye át és arra cselekvéssel ne reagáljon. Vagyis nyugodt kedélyállapotunkban beláttatja az értelem velünk az indulatok, szenvedélyeknek cselekvésekben nyilvánuló veszedelmes, romboló hatását, ez a belátás meg akaratunkba bizonyos *előzetes elhatározást* helyez el, mely arra irányul, hogy ha majd ismét előáll a tudaton kívül eredő okoknak hirtelen támadása, ezek ne indíthassák erkölcstelen tettekre akaratunkat. Ezért van az, hogy minél magasabb értelmi erővel rendelkezik valaki, annál helyesebbek erkölcsi tettei általában s az előzetes belátás folytán indulatait, szenvedélyeit is jobban meg tudja az ily egyén fékezni, mint a kevesebb értelmű embertársa, mint pl. a természetes állapotban élő vadember.

Ezekből következik, hogy a nevelésnek a jellemképzés munkájánál nagy figyelemmel kell lenni az értelmi belátás fejlesztésére, mert ennek minőségétől függ az okok helyes mérlegelése s az indulatok, szenvedélyek hatásának elhárításáról, vagy gyengítéséről előzetesen intézkedik. De emellett gondot fordítson a nevelés az *erkölcsi érzék* kifejlesztésére is. Ez olyan sajátos lelki érzékenység, mely elsősorban öröklés útján, részint pedig belátás és erkölcsi tapasztalás vagy gyakorlás folytán, ezek legfinomabb leszűrt eredményeként alakul ki a lélekben s amely képessé teszi az egyént arra, hogy midőn az erkölcsi okok birodalmában az értelmi megismerés nem igazodik el, az erkölcsi érzék vegye észre a helyes, igaz tény, a legsúlyosabb okot.

Tehát az értelmi belátás és erkölcsi érzék az a két legáltalánosabb akaratmotivum, melyektől a jellemalkotó cselekedetek minősége közvetlen függésben van, amennyiben az okoknak akaratunkra való hatását ezek irányítják és közvetítik. Azért midőn a nevelő az intellektus és a morális szenzibilitás fejlesztéséről gondoskodik, a nevelés főcélja érdekében működik, mert oly szabályozó főkokat igyekszik kialakítani, melyek a jellem cselekedeteinek létesülését eszközlik.

Látjuk immár, hogy az *erkölcsi jellem nevelése a determinizmus alapján történik*, mert az értelmi belátás és erkölcsi érzék kialakításával két oly súlyos főokról gondoskodunk, melyek az okok mérlegében az erkölcsös cselekedetekre indító okok súlyát növelik és így jellemes elhatározásokra kényszerítik az akaratot. Hogy a nevelésnek e hatalmas munkássága mellett sem lesz mindenki jellemes ember, annak okai lehetnek az egyéni öröklött rossz hajlamok, vagy rendellenességek, melyek oly nagy súllyal nehezdednek az akaratra, hogy azokat a nevelés eredményeiként előállott okok lebillenteni nem tudják. Hogy pedig a legjellemesebb, tehát a legtisztább értelmű és legfinomabb erkölcsi érzékkel ellátott egyének is követhetnek el erkölcsileg kifogásolható cselekvést, azt abból magyarázhatjuk, hogy váratlanul jövő hatalmas okok momentán lecsapása a kényszer szigorával hatván akaratukra, jellemükkel ellentétes elhatározásra ösztönzi azt. A jellem minősége tehát az akaratelhatározások folytán keletkezett cselekvésekben tükröződik vissza, az elhatározás meg minden esetben okok alapján történik. Éppen ezért lehet tervszerű okhatásokkal fejleszteni a jellemet, vagyis ezért eszközölhető a nevelés determinisztikus alapon.

Az indeterminizmus tanait valló pedagógiánál már más az elmélet és tapasztalat (gyakorlat) közti viszony, mert ez nevelési ténykedésével maga cáfolja meg hitvallását legfényesebben, midőn a nevelési eljárással okozója akar lenni az erkölcsi jellem kifejlődésének, vagyis az elméletben vallott „szabad” akaratot kényszerhatásokkal akarja elhatározásokra bírni. S vajjon kényszer folytán létrejött cselekvéseknél lehet-e szabadság? Itt tehát az elmélet a tapasztalattal nem igazolható.

Ezek után láthatjuk, hogy az akarat determináltsága és a nevelés főcélja közti viszony jellegét a kölcsönös egymásvonatkozás képezi, mert az akarat determináltsága adja meg a jellemképző nevelés lehetőségét, viszont a jellemfejlesztő nevelési tevékenység csak az akarat meghatározottságával igazolható.

(Sopron.)

Ihász Ferenc.

Bevezető a gyermektanulmányozásba.

(Folytatás.)

I. *Idegesek* külseje elütő a normalistól, véznák, bőrük és hajzatuk finom, néha fizikailag erősek, mégis idegbajosok. Különösen a működési fogyatékoságok gyakoriak. Példák sokkal élénkebben szemléltetnek, azért lássunk egy párat.

Egy 13 esztendőstenestileg fejlett gyerekről van szó. Apjának bélbaja volt, testvére gyöngelméjú, ő régebben hunyorgatott, mozgászavarokban szenvedett, jobb felében rángásai voltak, jelesen tanult, otthon izgágáskodott, gorombáskodott, jószívű volt, nem érdeklődött a tantárgyak iránt, rángásai vitustáncszerűek, felszólításra elnyomhatók.

Egy másik ideges gyermek kényszerszorgolatokban szenved, ez rossz egészségi állapotokban a normálisaknál is előfordul, de ez a normálisaknál nem függ össze az egyén lelki világával. Kényszerszorgolata: fejét a falba kell vernie, az anyját valakivel meg kell öletnie s ezt betűkkel nyomtatva látja maga előtt.

Egy 17 esztendőös leányt igen elkényeztettek, normálisan tanul, az anyját veri s kívánja, hogy anyja pusztuljon el, mert nem engedül menni a zeneiskolába.

Meg kell különböztetni a neveletlenséget a gyermekhibáktól és idegessétől. Az *idioszinkrazia* (ételektől való félelem) is egyik faja az idegességnek. Kisebb fokú idegességnél segíthet a pedagógia, felvilágosítván a szülőket. De súlyos kényszerszorgolatokban, görcsökben szenvedő, neuraszténiás, hisztériás gyermekek nem valók az iskolába. Vannak pszichikus járványok (vitustánc), melyeket egész osztályok, iskolák megkapnak. Legutóbb Németországban volt erre eset.

A kevésbé idegesek magániskolába járhatnak vagy otthon tanulhatnak, a súlyosabb idegbetegeknek nem szabad tanulniok. Kisebb fokú *ideges gyermekek számára most állít fel az állam Budapesten, (I., Csörss-utca 36.) elemi és közsépkolát*, mely szeptemberben meg is nyílt.

Az ideges gyermek korán érik, sexuális életét figyelemmel kell kísérni, ne lásson és halljon a cselédek, nevelőnők, felnőtt testvérek társaságában olyasmit, ami nemileg ingerli, mert ez könnyen neuraszténiára vezet. Ha rángatózik, keressük okait s szorítsuk ki tudatából. Igen fontos a szülők felvilágosítása ez ügyben.

Az *epilepsziás idegbetegség* oka az egy még nem ismert hajlamossága. Jelei: Feszülő és rángó görcsök, az eszmélet elvesztése, a gyermek elvágódik, megüti magát, szája habzik, csorog belőle a nyál, megfeszül az álla, keresztül harapja — sokszor — a nyelvét, véres lesz ekkor a hab, a legtöbbször oda vizez, megfeszíti a lábát és a karját. Később magához tér, gyakran a rohamot megelőző vagy követő eseményekről mit sem tud (amnézia). Dühbe tör ki, megszökik hazulról vagy az intézetből, csavarog, nem tudja megmondani, miért megy ide vagy oda, állatiasan él. Falusi gyermekek gyujtogatási rohamainak is epilepszia az oka.

Az epilepsziával rokonfaja az idegességnek *petit mal* (pti mál) izomgörcsök nélkül van. A gyermek beszél, olvas, hirtelen megáll, ebédközben eljátszik a pohárral, szájához emeli, de nem iszik. Ha megkérdezzük, miért teszi ezeket, azt mondja, valami megragadta.

Az epilepszia megmásítja a jellemet, néha a pti mál is. Akiknél gyakoriak a rohamok, azok elbutulnak, alázatosak, bibliásak (talán éppen innen a „*morbus sacer*“ szent betegség elnevezés), annyira vallásosak, hogy máshitű társaikat térítgetik. Sok zseni is van közöttük. Akiknek időnkénti rohamaik vannak ritkán, járhatnak iskolába, úgyszintén azok, akiknek éjjel vannak rohamaik. Akiknél gyakoriak a görcsök, ne járjanak iskolába, vagy ne tanuljanak. Az epilepsziát gyakran a többiek, iskolatársak is megkapják.

Eklampszia leginkább ijedésből származik, funkcionális degenerációs jellel jár együtt.

Khorea 3—4. évig epilepsziáról beszélni sem lehet. Az epilepsziánál súlyosabb természetű a khorea. Középkori elnevezése vitustánc, mert a benne szenvedők szent Vitushoz imádkoztak. Lelki fertőzés útján is terjed, még pedig a leginkább szuggerálható tarsadalmi osztályban, a tudatlanok, műveletlenek között. Különösen gyakori volt a középkorban. Egész falvak megkapták. A khoreás gyermek eleinte nyugtalannak, neveletlennek látszik, dorgálják, büntetik érette. Kiejti kezéből a villát, feldönti a poharat, irkája tele van packával, mert hirtelen rántja el a tollat. Később arcizmaiban, vállában, lábában rendszertelenül, de általánosan az izmoknak egész csoportja rángatózik. Gyakran hüléses természetű, vagy szívbajjal kapcsolatos.

Nem tévesztendő össze a khorea a *kényszerrángatózással*, *tikkel*. Ez rendszerint kifejező mozgásokat utánoz, nyak-, váll-, kézmozdulatokban nyilvánul meg és gyakran kényszergondolatokkal jár együtt. A tiket figyelemmel el lehet nyomni, a khoreát nem. Ha a tikes gyermek számol, figyelme gondolkodásán van, nem tud izomzatára ügyelni, rángatózik. Rángásai igen sokszor elmúlnak, ha kiveszik az iskolából.

II. *Az idioták, gyönggetehetségűek, gyönggeelméjűek* szellemi életének túlnyomó része sivár, jellemzik az elszigetelt képességek, amelyek azonban neveléssel esetleg szerény munkaképességre emelhetők.

(Folytatása következik.)

(Budapest.)

Pataki Béla.

Különfélék.

A magyar nemzeti irodalom áttekintése.

(Tanító- és tanítónőképző-intézetek számára... Irták és olvasókönyvvel ellátták Bánóczy József és Weszely Ödön. Ára 4 kor. 50 f. Budapest. Lampel R. [Woldianer F. és Fiai] R. T. Könyvkiadóvállalata, 1910.)

(Folytatás.)

A mű *Tinódi Sebestyén*nél kiemelt egy speciális, érdekes esetet, t. i. hogy ő volt az első író, ki írói érdemei elismerésül magyar nemesseget nyert. Nem új, de mindenesetre figyelmet keltő megjegyzés. Vándorló lantos volta azonban kétséges. Méltatása bőbeszédű s mégis hiányos. Nem domborítja ki eléggé történetírói fontosságát, érzelmi lelkesedését, a nemzet tömörülését célzó hazafias politikáját. Sőt ami a legfőbb, költészetének céljával nem méltatja tulajdonképpeni jelentőségét. Ő az első ujságíró, ki korának is szolgálni kíván, mikor történeti műveivel a harctér legújabb eseményeit közli.

Balassa Bálinttal kapcsolatosan könyvünk itt is lírai költészetünk rövid áttekintését nyújtja. Kár, hogy ezt a fejlődést is csak legyinti s még arra sem talál időt, hogy legalább virágénekeinkről szóljon néhány mondattal. Irodalmi jelenségeink a történetben csak oknyomozó módszerrel tárgyalhatók. Virágénekeinknek vesztét is legalább néhány szóval a kor vallásos túlbuzgóságával kellett volna magyarázni.

Balassa méltatása, mint általában a könyvben foglalt összes méltatások sablonos pontokba foglalt, könnyen áttekinthető összegezése írói tulajdonságának, híján minden elragadtatásnak, mely pedig egyetlen módja költői nagyságok értékelésének. Balassa jelentőségéből különben kimaradt egyik legfőbb kiválósága, t. i. hogy ő vitte be a természet szereplését költészetünkbe. Mít ér az olyan méltatás, mely fogyatékos tárgyban, hangban egyaránt. A méltatások legélesebb próbakövei az irodalomtörténetírónak, mert nemcsak tudást, hanem írói ügyességet, különösen lelkesedést követelnek. Szellemesen, szépen megkonstruált írói arcképeknek kell azoknak lenniök, melyek rövidségükben is jellemzők, hívek, lelkesítőek.

A *Pázmány Péterről* szóló fejezet egyike a könyv legsikerültebb részeinek. Megtaláljuk ebben mindazt, ami speciálisan reá illik. Stílusának ereje, imádságos könyvének eredetisége, prózájának tiszavidéki nyelvjárása, nemzeti öntudatossága, mind együtt van. Kár, hogy szónoklatainak külső fogyatkozásaival, nem fokozza tartalmi jelentőségüket, s hogy nem említi a magyar közmondásokat, melyek Pázmány prózájában azt a helyet foglalják el, melyet Jókaiéban a magyar adoma, Petőfi nyelvében a magyar népdal.

Szenci Molnár Albertet az első magyar író jelzőjével lehetett volna leghívebben illusztrálni, ki nem tehetségével, hanem szorgalmával igyekezett hazánk irodalmát szolgálni. Szótára régi szavaknak, szólásoknak gazdagságával, nyelvtörténeti fontosságú. Egyebekben megfelel.

Geléji Katona Istvánt meg sem említi. Ez nem helyes. A tanítóképző ifjúsága előtt ismeretes az *Öreg Gradual* s az előttük nem ismeretes Grammatikácska, melyben a szerző, ha nem is mint tudatos, de mint az első nyelvújító mutatkozik be, megérdemlik, hogy felemlítsék s velük a szerzőt is.

Amint Szenci Molnár Albert műveiben nem látom igazoltnak az időrend pontos be nem tartását, mikor az 1604-ben megjelent Szótár után az 1610-ben írt Nyelvtant s csak aztán szól az 1607-ben lefordított Zsoltárokról; úgy itt is Szenci Molnár Albert után először szól az 1620-ban született Zrinyi Miklósról, Gyöngyösi Istvánról, szóval a kor epikusairól s csak aztán tér vissza a kor egyik legnagyobb tudósára, *Apácai Cseri Fánosra*, mert ez csak öt évvel később született. Itt el lehetett volna térni az időrendtől, hogy működésük természete szerint együtt találjuk a kor íróit.

Mert ha Molnár Albert az első magyar tudományos író, úgy Apácai az első magyar tudós. Enciklopédiájának mulatságos változatos tárgyköre, az élénkség kedvéért felsorolható lett volna. Coper-

nikus és Descartes rendszerének ismertetése egyformán érdeme. Kár volt Copernikust tehát kihagyni, kinek neve a növendékek előtt úgy sem lehet ismeretlen. Logikájáról nem szól, holott ennek ismertetésével a pedagógia történetnek is egyik fontos magyar alakját ismertethette volna. Az egyes tárgyaknál valósággal keresni kell a kapcsolásra alkalmas közös pontokat. Méltatása helyén való.

A *kuruc költészet* elemei nem válnak ki világosan az ismeretésből. Könyvünk szerint ez a költészet nem szerelemről, hanem a hazáról szólott. Ez téves szembeállítás. Hiszen épp az a meglepő, hogy még a szerelmi dalokban is helyet talál a hazafiság. A két elem kapcsolódik, nemhogy kizárná egymást. S hogy a német elleni gyűlöletet nem említi, amely úgyszólván az egész költészet háborgó eleme, adósunk marad egy lényeges pontban. Általában népköltészetünk aranykoráról csak ennyit írni s így, felér a semmivel. Hol van Rákóczi? Nekünk itt a költészettel, ezzel a megható, szívhez szóló, mélabús költészettel, a történész segítségére kell sietnünk, hogy költői hangulattal szinezze, élesítsük Rákóczi s korának páratlan ideális képét.

Faludy Ferenc „Téli éjtszakái“ itt úgy szerepel mintha eredeti munka volna, pedig semmiesetre sem az! Vagy fordítás vagy átdolgozás. Nyelvművészetét sem emeli ki eléggé. Ő az első tudatos stilisztánk, több, tudatos nyelvújítók, akinek iránya, ha iróink követik, elejét vette volna a nyelvújítási mozgalomnak, mely a XVIII. században oly hatalmas hullámokat vetett.

Mikes Kelemen törökországi leveleiben a forma ujdonságát is ki kellett volna emelni. Ez az első levélformába írt munkánk. S ezt is csak a kor nemzetközi divatjának tulajdoníthatjuk. A munka ismertetésénél érdemes alaphangjának árnyalatairól szólni. Itt három hang szólal meg: az ifjúé, a férfié s az aggé. Talán megemlíthető lett volna, miért nevezzük leveles könyvnek. Kellemét, mint a széppróza új elemét hangsúlyoznunk kell. Tartalmából nemcsak a nőnevelésről szóló elmélkedést emeljük ki, hanem a Rákóczi haláláról szóló legszebb levelet, az 1725. szept. 7-iki levelet, melynek témáját feldolgozta Kisfaludy Károly az Irénében s a Szent ember történetét, melyet ismét Vörösmarty dolgozott fel verses alakban. A Mulatságos napok fordítását se hagyjuk el s említsük meg, hogy a századnak legnagyobb prózairóját saját kora nem ismerte. Tárgyi vonatkozásai a XIX. századhoz, kedves egyéni vonásai az általános emberihez, vonják őt közel hozzánk, 200 esztendőös multon át.

A kor tudományos irodalmát helyes keretben találjuk. Bél Mátyásnak meg lehetett volna említeni, hogy a magyar es zsidó nyelv rokonságát igyekezett kimutatni s hogy ez a törekvés sokáig élt. Bod Péterben pedig az önképzés jelentőségét kell hangsúlyozni, mintaképpül állítani, hogy az egyéni törekvés mint alakította át a marhapásztort tanítóvá, lelkésszé, történetíróvá. Nagyjainkból erkölcsi tanulságokat levonni, minden történetnek elsőrendű feladata.

Mária Terézia testőrségéről nem szól. Miért? Hiszen kulturá-

lis fejlődésünkben fontos tényező. Ismét például szolgál, mint kapcsolódik össze a politikai történet az irodalomtörténettel. A testőrség nemzetietlenítő tendenciája nemzeti kulturát teremtett meg. Bessenyeinek, egész közreműködésünkben korszakos fellépése, nem választható külön attól a körtől, amely rendeltetésétől eltérve, éppen ellenkező célt szolgált, a nemzet öntudatra ébresztését. Minden kornál megérezzük könyvünk erőszakos rövidítését a műveltségi állapotoknál. De itt különösen. Mennyi sok szép részlete vész el a forrongó, új korszakot kezdő, nemzeti életnek, melynek a kor irodalma is hű képét adja. Zsenge színészetünk, kialakuló hirlapirodalmunk, tömörülő irodalmi törekvések, átalakuló közoktatásunk, megrendszeresített vallási életünk; kulturhálózata a XVIII. századnak. Idegen mintákon felfrissülő költészetünk is az új kultúrának gyümölcse.

A költői iskolák széjjelágazását könyvünk kellő tömörséggel mutatja be. Szemléletesebbek tartanánk ugyan az ágazásoknak grafikus feltüntetését s kiegészítésül, az egyes iskolák által kultivált műfajok felemlítését.

Bessenyei György működéséről csak tartalomjegyzéket közöl. Könyvünkben Bessenyeinek fontossága a legtávolabbról sem tűnik ki. Bessenyeit néhány életrajzi adattal, Voltaire utánzásával az „Ágis tragédiájának” s a Philosophusnak megemlékezésével letárgyalni nem lehet. Hiszen művelődéstörténetünknek egyik legnagyobb alakja. Haladásunkban nyugat-európai színvonalra emelkedni serkentett, de nemzeti jellegünk érintetlenségével. Nemzetét a francia felvilágosodásnak igyekezett megnyerni, de annak internacionális jellege nélkül. Inkább filozófus, mint költő, s legnagyobb, mint társadalmi agitátor. Összefoglaló méltatására egyetlen mondatot sem talál, különös kiválóságát egy szóval sem emeli ki. Mint Bessenyeinél, úgy *Bárócsy* jelességeit sem összegezi pontosan. Írói kiválóságánál is talán nagyobb érdeme, hogy nemzeti nyelvünket igyekezze a latin nyűg alól felszabadítani. *Orczyban* a szatirikust kell kiemelni, *Rádaynál* az új versformát, *Ányosnál* a szentimentalizmust, *Péczelinél* a nyelv finomítására irányuló törekvést. Mindenkinél, mennél rövidebben, ha csak egy szóval is, főjellemtartását ki kell ragadni.

Baróti Szabó Dávid előtt a klasszikus verselésnek rövid története lett volna helyén B. Szabó Dávidról „A ledőlt diófához” című költeményének megemlékezésével, mint a magyar óda első művelőjéről kell szólni.

Révait mint költőt és tudóst egyszerre tárgyalhatná. Így *Virág Benedeket* is.

Dugonicsnál nem szól, hogy ő az első, aki a kuruc költészet értékét felismerte, aki egy hatvan fontos ágyu elveszését kisebb veszteségnek tartotta egy kuruc költeményénél. Az „Etelka” határsáról sem talál mondani valót. Amikor pedig a kortársak a szentírás után a legszebb könyvnek tartották. Semmi hangulat, lélek, szín.

Fazekas Mihály „Ludas Matyijából“ nem hüvelykezi ki a jobbság elleni tendenciát. Így *Gvadányi József* „A falusi nótárius budai utazásából“ sem emeli ki a társadalmi szatírát. *Kármán Uránia*ja abban leli fontosságát, hogy ez volt az első lap, amely női olvasókat akart nevelni. Könyvünk ezekre a specialitásokra, amelyek oly sajátlagos jegyei valamely írónak vagy műnek, nem fordít gondot. Vagy felesleges szószaporítással homályosítja el a gondolatot, vagy teljesen elejti.

Kazinczy agitátori működését a Bessenyeiével lett volna érdekes, ismétlő megvilágításba helyezni. Egyéniségének rejtett vonásai fellelhetők ugyan az egyes szakaszokban, egységes képbe foglalva azonban értékesebb, maradandóbb benyomást keltenek. Tanfelügyelőségére jellemző adatok, hogy alatta 200 iskola létesül, sürgeti a német nyelv tanítását s József alkotmánysértő rendeletei bírják távozásra.

A nyelvújítás mozgalmát az ezt megelőző kísérletek összefoglalása kell, hogy bevezesse. (G. Katona, Mikes, Faludy, K. Csipkés Gy., Sz. Molnár Albert, Révai stb.) Révai tudós nyelv-művelését (persze erről a maga helyén kellett volna először szólni) ismét Kazinczy művészi izlésű nyelvújításával kell összehasonlítani. A „Tövisék és virágok“-ról nem szól. Magáról a nyelvújítási harcról sem. Kik harcoltak? Mikor? Meddig? Mi az eredmény? Mi benne Kazinczy érdeme? Minderre feleletet nem kapunk. Egy pár idézet végez az egész mozgalommal. Az idézetek között is találhatott volna jellemzőbbet, könnyebb fogalmazásút, pld. „A szépíró nem ismer más törvényt, mint azt, hogy írása szép legyen. Valami ezen igyekezetét segíti, az mind szabad, akár engedi a grammatika és a szokás, akár nem“. Ebben foglaltatnak legszemléletesebben Kazinczy elvei. Elveit a költészet terén is ismertetni kellett volna. Formatökély, az általános emberi, a népiesnek megvetése jellemzi költői működését. Gyengéinek védelmére pedig említse a következőket: „Az író ura a nyelvnek, szabad kéjü, de nem vak kéjü, nem tudatlan kéjü, barátja, nem ellensége, művelője, nem pusztítója, nem rontója, de építője“.

Fordításaiban vezérlő elve, nemcsak művészi szerénységét mutatja, hogy inkább rossz másolónak, mint nem jó alkotónak akar tartatni, hanem nyelvújítási törekvéseit a gyakorlatban is igazolja.

Eredeti és értékes vonást kanyarít Kazinczy egyéniségéről, mikor Zrinyivel hasonlítja össze.

Leveleiről, holt frázis, hogy ezek voltak „nagy hatásának voltaképeni eszköze“. Elmondhatjuk róluk, hogy ezek folyóiratok hiányát pótolták, nehézkesek, de kitűnő kor- és jellemrajzok. Ez többet mond.

Csokonai méltatásából miért maradt ki Balassa Bálint, hisz ez lehet egyedüli fokmérője.

Berzsenyiről azt mondani, hogy „a legkiválóbb ódaköltő“, kevés. Itt is könyvünk nyelvének erőtlenségét tapasztaljuk. Nem-

csak a legkiválóbb magyar, de a világirodalom elsőrangú, valóság-
gal klasszikus magaslatra felszökő ódaköltője. Ódáinak tárgykörét,
prózájának értékét érinteni lehetett volna.

A sorrend téves itt. Kisfaludy Sándor kronológikus sorrend-
ben Csokonai elé kerül. Miben különbözik Kisfaludy S. Csokonai-
tól? Mért veszi fel a Himfy nevet? Műveinek egymáshoz viszonyí-
tott értéke. Hatásuk. Legalább egy regéjének közölné a tartalmát,
megismernők a jellegöket.

Szűkszavu könyvünk *Kölcseyt* olyan frázissal vezeti be,
amely bizonyára növendékeinknek semmit sem mond. Mit értsen
ezalatt, hogy „Kölcseyben a korabeli irodalmi és politikai törek-
vések eszményítve jelennek meg“. Kölcseynek ideális egyéniségé-
ből kellett volna kiindulni, aztán áttérni a nemzeti haladás és fel-
világosodás azon két eszméjére, melyek egész életén át lelkesítették.
Szentimentális egyéniségéből kell magyaráznunk költészete karak-
terét is, mely nem az érzésben, nem is a gondolatban keresi kép-
zelete világát, hanem a hangulatban. Szónoklatai különféleségét,
politikus voltában is érzelmiségét kell kiemelni. Mért hullajt el a
szerző egy olyan hangulatos epizódot, mint Kölcseynek politikai
visszavonulását. De ezt mindig elmulasztja, valósággal kicsinyli
őket, pedig az érdeklődést s az emlékezetet ezek tartják leginkább
éberen.

A klasszicizmus irodalmi szellemáradatának tárgyalását a
klasszikus költők előtt, az iskolák elágazása alkalmával, a roman-
ticizmussal szembeállítva látjuk szükségesnek. Sokkal szemlélete-
sebb úgy.

A tudományos részben ismét elülről kezdi Révai, Virág is-
mertetését. Rossz módszernek tartjuk. Végezzük el őket a maguk
helyén, itt aztán csak neveiket foglaljuk össze. Mért hagyta ki a
szerző Horváth Istvánt?

A reform kor művelődési képe ismét nagyon szegényes. A
kor intézményeinek száraz jegyzékes felsorolása. A romanticizmust
lám itt a költők elé helyezi, így helyes.

Kisfaludy Károly drámáiról részletesebben szólhatna, hisz
erről részletesen tanultak a növendékek III-éves korukban. A Kérők
tartalma zavaros, Mokány alakját nem is említi. Kisfaludy Károly
követőit elhagyja.

Kisfaludy Károly elé tartozik időrendben *Fáy*. Eddig az idő-
rendet mindig pontosan megtartották, most egyszerre műfajok sze-
rint csoportosítják. Ez teljesen hibás rendszer. Már maga az elv
is rossz. Történelemben mindig az időrend diktál. De különösen
rossz, ha a munka közepén változtatnak rendet. Ez a különben is
gyengébben sikerült résznek egyik legnagyobb következetlensége.

Széchenyi—Vörösmarty, Kossuth—Petőfi párhuzama igen szel-
lemes csoportosítás, de irodalomtörténeti sorrendnek nem alkalmas.
Itt különben a következtetések rendje teljesen összezavart.

Vörösmarty kisebb époszairól részletesebben írhatna, hiszen a
III. osztályban többet ismernek meg. A Szép Ilonka nemcsak a mi

irodalmunknak, hanem a világirodalomnak egyik legsikerültebb költői elbeszélése. Tartalmát, különösen ilyen profán előadásban, kár közölni. A Cserhalom tartalmi kivonata is semmitmondó. Milyen értékes lett volna Vörösmarty és Berzsenyi ódaköltészetének összehasonlítása. Mindkettő nyert volna általa.

Vörösmarty nagyságát pontokba szedni nem lehet. Ahhoz művészi lendület, írói izlés, lelkes hangulat szükséges. Az ifjúságnak érzékeny kedélyvilágára csak így lehet hatni. Tüzes lelkességük csak azon az úton szökik a nagyság felismerésére. De fellobbanó képzeletükre eltörölhetetlen vonásokban rajzolódik akkor a nyert kép.

Bajzáról tíz sorban szól minden konkrét adat híján. S ez a néhány sor is az emlékezetre teljesen értéktelen. Ebből ugyan nem ismerik meg növendékeink Bajza jelentőségét s amit megtudnak, oly szürke általánosságban mozog, hogy néhány nap múlva bizvást elfelejthetik. Bajza írói tekintélye íróinktól különb méltatást követel.

Garay Csatajáról sem történik említés, holott ez, mint Garay egyik legkiválóbb műve s mint hazafias éposz költészetünk utolsó terméke irodalomtörténeti jelentőségű.

Időrendben Szigligeti következnek, majd Tompa. Könyvünk *Petőfit* tárgyalja. Világos, szemléltető beosztás, pontos részletezése kiterjed a nagy költő egész munkásságára s a könyv legsikerültebb részévé avatja.

Hogy miért következik most Kossuth s csak azután a Petőfi utánzók ismertetése, nem magyarázhatja az előbb említett párhuzam sem.

Tompa Mihályról ismét nagyon szegényes képet nyerünk. Hiányos és fakó.

Arany Fános kedvezőbb feldolgozásban részesül, de fogyatkozásokat itt is bőven találunk. Így egyéniségének uralkodó vonásai már gyermekkorában említendőek. Költői fejlődését, — a népköltő feladatát oly nemes egyszerűséggel hirdető — költői elvével kell megvilágítani. A Toldi tartalmát gördülékenyebb stílusban, emelkedettebb, komolyabb felfogásban óhajtottuk volna olvasni.

E megjegyzésünk az egész trilógia tartalmi ismertetésére vonatkozik. Kiegészítjük még azzal, hogy pl. a „Toldi szerelmében“ efajta kijelentések: „a párbaj szabálytalan volt“, növendékeink nem nyernek sokat (feltéve, hogy nem olvasta, vagy elfelejtette volna). A trilógia méltatása sovány.

„A nagyidai cigányok“ a világirodalom víg époszaival verseng.

Balládáiról szólva, előbb a műfaj története érdekelne. S ha Gregus elméletére ép hivatkoznunk kell, idézzük azt az elbeszélő elem figyelembevételével, pontosan.

—r.

(Folytatása következik.)

Tizenöt nap a német képzőkben.

(Folytatás.)

A leányiskolában is a természetes megtalálja a maga helyét, álprüderiát nem találunk ott, ahol a magasabb széptani és lélektani érzelmek uralkodnak. A vallástani órán a tanár egész természetesnek találta, hogy a zsoltár szavait: „ich habe dich gezeugt“, a leányoknak fejtegetse és azt, hogy mit jelent e sor: Krisztus elhivatása s fiúvá fogadása, isteni lénye szempontjából.

Sok érdekes és értékes feljegyzésem van még ezen látogatásom idejéből, de ezek egyrészt tán kevésbé általános értékűek, másrészt e lap hasábjain nem követelhetek annyi teret, hogy ezeket mind felsoroljam. De a látottak közül egy sem ragadja meg a figyelmes szemlélőt, mint az a hatalmas germán szellem, erős nemzeti öntudat, amely Németország minden rendű és rangú iskolájának éltető levegője. Ennek ismertetését azonban dolgozatom végére hagyom, most még egy-két érdemesebb mozzanatot említek meg az iskolai életből.

Az igazgató egész más viszonyban van a tanári karral, mint Magyarországon. Az igazgató a tanár és tanári kar felsőbb hatósága, ami teljesen egybevág a német, de különösen a porosz hivatalos gondolkodásmóddal. Épp ezért az igazgatóknak külön kell hivatásukra készülniök s külön „rektori“ vizsgát tesznek. Csak nagy ritkán kerül valamely protekciós ember tanügyi érdemei révén a rektori székbe, a politikai érdem ilyen jutalmazása teljesen kizárt dolog. Az sem lehetséges, hogy az igazgató helyi előléptetéssel kerüljön hivatalába. Ezt az egész rendszer meg nem tűri. — Az igazgatók legtöbbször tudja és érezteti is ezt a hatalmát; s ha éreztetni nem érezteti is, azonban a legtöbbször kifejezésre juttatja. Igen jellemző volt erre nézve az utolsó beszélgetésem a leányiskolai igazgató úrral. Az osztálykönyv tanulmányozásakor észrevettem, hogy az igazgató elég gyakran látogatja az egyes — s különösen a gyengébb — órákat, de a tanárok nem hoszpitalnak egymás óráin. Szóba hoztam ezt a kérdést. Felelete tagadó volt. Erre én fejtegetni kezdtem ezt, a nálunk oly erősen hangsúlyozott tényezőjét a tanári együttműködésnek. Nagyon egyszerű érveléssel torkolt le: „ez se nem helyes, se nem szabad, mert a torzalkodások darázs-fészke lenne a tanárok között, ha azok megmondanák egymásnak véleményüket a látottak felett. Azután felesleges is, mert itt vagyok én s ha a tanár módszere vagy tanítása kívánni valót hagyyna maga után, megteszem a magamét“. Ez ellen több szavam nem lehetett.

A tanár és tanítványok közt való viszony jellemzésére felhozhatom a merseburgi tanítóképzőben divatos szokást, hogy a tanárok egy-egy félévben többször összegyűlnek a növendékeikkel egyik előkelőbb vendéglőben és ott kedélyesen sörözve, igyekeznek kiismerni őket. Ez a kedélyes módja a szülői értekezletnek is.

A tanári kar vacsorára, vagy vacsora utáni sörözésre hívja a szülőket, ahol a fehér asztal mellett sokkal közvetlenebbül meg tárgyalhatók a nevelési ügyek-bajok, mint az igazgatói értekezleteken.

Ennek azonban nagyon kisvárosi íze van. Már a hallei leányiskolákban, mint nagyvárosi iskolákban, ha az iskola kapuján kitette a lábát, a növendékről a tanári kar jóformán teljesen leveszi a kezét.

Érdekes az u. n. „Studentag“ is. Ezt itthon még nem ismerem. Az igazgatónak jogában áll a növendékek részére havonként egy-egy szabad napot engedélyeznie. Ekkor a növendékeknek lelkük nincsen, hanem kiki arra a célra használja fel ezt az időt, amire akarja. A tanárok azonban lelkükre kötik, hogy lehetőleg azon hiányokat pótolják, amelyek eddigi tanulmányaikban tapasztalhatók voltak. A mersebugi tanítóképzőben azonban, ahol szintén 5 napot töltöttem, az igazgató ezen napokat a tanulmányok mélyítésére használhatja fel. A fiúk leckét nem kapnak, azonban az igazgató kijelöli nekik azokat a tantárgyakat, amelyekkel foglalkozniuk kell. És az ifjaknak számot kell adniok ezen idő alatti sáfárkodásukról. Ilyenkor a tanári könyvtár is rendelkezésükre áll. Az olvasottakat a szaktanárok kéri tőlük számon.

Egy pár ellesett tételt még lejegyzek jellemzés céljából a merseburgi tanítóképző jegyzőkönyvéből. „Zur Charakteristik der einzelnen Schüler werden auf Grund ihrer Leistungen und ihres sonstigen Verhaltens einige Bemerkungen gemacht.“ 15/V. 1905. Megbeszélük a fiúk lakásait és az özvegy direktorné asszonyt figyelmeztetik a fiúk panaszaira. 28/VI.-án erre benyújtja a direktorné a heti étlapot. A tanári kar nagyon is finomnak találja s utasítják, hogy csak $\frac{1}{4}$ font húst adjon fejenként a fiúknak és vacsorára csak levest és „ein belegtes und ein unbelegtes Butterbrod“-ot. Sört nem szabad a diákoknak adnia. 4/IX. A pensiók különben is meglátogatandók. Egy növendék, ki a „Landessekretär“-rel szemben a korcsmában illetlen volt, dorgálásban részesül és vasárnapra szobaáristomot kap. Egy másik, ki az utcán egy városi tanítóval szemben udvariatlan volt, hasonlóképen járt. A tanulók 5—7-ig mehetnek korcsmába hetenként egyszer, de csak a kijelölt helyiségbe. A „Hohenzoller“ kávé, ki kéri, hogy a képezdészek az ő helyiségeibe is járhassanak, kérésével elutasítatik. Az első osztály hanyag, 4 hétig sem korcsmába menniök, sem az utcán szivarozniök nem szabad. — Egy fiút szivarozáson rajtacsíptek, a segély egy részét megvonták tőle. Egy növendék kéri, hogy magán zeneórákat vehessen. Gyenge tanuló, kérése nem teljesíthető. A tanulóknak különben este tíz órán túl fenn lenniök nem szabad. Csáládi estét rendeznek a tanulók szüleivel és a penziók vezetőivel. Hogy a két intézet (Seminárium és Preparandia) tanárai közelebb érintkezhessenek egymással és ne csak a tanítás ideje alatt, közös születésnapok, közös kirándulások rendezendők. Tűzesetkor való magaviselet begyakorlására alarmirozzák a növendékeket és a mentőkötelek használatát gyakorolják.

Az előadásokon, az iskolatermekben épp úgy megnyilatkozik a híres német nemzeti öntudatosság (sovinizmus), mint a német élet bármely megnyilvánulásában. „Deutschland, Deutschland über alles“ hangzik felénk, amint a határt átléptük, lépten-nyomon. Emellett nekünk magyaroknak oly igen sokszor felhánytorgatott nemzeti öntudatosságunk előttem valóságos nemzetköziségnek tetszik.

Amint belépünk az iskola kapuján, már a folyosón ott találjuk a császár és a császári család különfélebbnél különfélebb képeit. Ott van — hogy is hiányozhatnék — Zeppelin gróf léghajója, a léghajó útjának különböző részletei. A nagy, modern tengert járó német gőzhajók keresztmetszetei, szállító képességét feltüntető képei. Több helyen látható a „Kaiserin Elisabeth“ Amerikát járó gyorshajó. A termekben az ősgermánok élete, vallása, harcai. A mythologiai és mondai alakok: Donar és a többiek, a Gudrun-, a Niebelungenlied egyes jelenetei. Ezek mind a történetileg erős és a jelenben hatalmas német népet tárják a gyermekek elé.

Ha az oktatást halljuk, nincs a tantárgyaknak oly elvont faja, amely alkalmat ne adna a német tanítónak, hogy nemzete és faja dicsőségét ne hirdetné s a gyermek lelkében a büszke öntudat érzetét felkölteni ne akarná. A görög állam helyzete alkalmat ad a tanárnak, hogy kifejtse a német és angol gyarmati politika főbb vonásait, ahol különösen kiemelendők azok a nehézségek, melyekkel az angoloknak Indiában küzdeniök kell. Bizton el is fog jönni az idő, mikor az angol helyzete ott tarthatatlan lesz, s akkor a német lesz a világ első gyarmatos nemzete. Spárta története a német állam szociáldemokratáinak törekvését és a bajokat idézi fel, amit az angol nemzetnek a suffragette-kérdés okoz. A spártai állam különben is teljesen „altfränkisch“ alapon volt szervezett.

A vallásórán a 46. zsoltár tárgyalásánál a tanterem vizsgálától ez a mondat vonja el a figyelmet: „a német erős hadsereg az európai béke biztosítója.“

A merseburgi szeminárium lélektani óráján az első felelőnek a „karakter“-ről kellett szólnia. És elkezd szavalni a fiú: „A nagy kancellar kijelenté, hogy életét Sallustius után intezi. És egész életet eszerint élte le. Ez a hűség, az akarat és kitartás mezején, ez a karakter.“ „A franciák nagy császáriját azonban karaternek nem nevezhetjük, mert nagy önzés- és hatalmi vágy volt benne.“ Az iskolai kirándulások, ünnepélyek is e szempontokat domborítják ki. A merseburgi tanítóképző évenkénti „sedani napokat“, majd a rossbachi, majd a lepzigi csata színhelyén tartja meg, hogy a német öntudat mélyebben vésődjék az ifjak lelkébe. A hallei „Siegessäule“ körül minden héten lehet látni apró iskolás gyermekeket, akiknek a szeme a néni vagy bácsi szavára ugyancsak csillog, mikor az 1870—71-iki harcokat mesélik nekik. A nagy veimari kirándulásnak, amelyen júliusban az összes német középiskolák növendékei, fiúk és lányok egyszerre óriási számban vettek részt, nem volt más célja, mint a német szellemi és irodalmi nagyság éles kidomborítása az egybegyűlt „ifjú Németország“ előtt.

Sok, nagyon sok tekintetben ad alkalmat az igazán nagy Németország az okulásra, a tapasztalásra; azonban semmit sem tartottam inkább megjegyzésre és megtartásra méltónak, mint éppen ezt, ezt a tudatos és minden lépten-nyomon megnyilatkozó nemzeti öntudatot. Különösen mi tanárok, lássuk meg ebben a nemzetet fejlesztő, nemzetet fentartó hatalmas erőt, amely munkára serkent, kitartásra buzdít, áldozásra kész és önfeláldozásra hív. Ne engedjük magunkat zavartatni ellenségeink vádjától, tegyük, neveljük növendékeinket még fokozottabb mértékben öntudatos magyarokká. Mert mennél erősebb, tudatosabb magyarokká neveljük az ifjúságot, annál nagyobb mértékben erősítjük magyar hazánkat.

Dr. Matolcsy László.

Irodalom.

Könyvismertetések.

Szegény ember dolga . . . Révész Béla, egyike az újabb magyar elbeszélő irodalom legértékesebb tehetségeinek, ezzel a címmel bocsátja közzé egy új novellás füzetét, mellyel immár ő is bevonul a „Magyar Könyvtár“ válogatott írói gárdájába. A proletárvilágnak kevés oly ihletett tollú rajzolója van nálunk, mint Révész, aki minden szembeszökő tendencia nélkül, meleg szívvel és éles látással varázsolja az olvasó elé alakjait: szegény cselédleányokat, akik a nagyvárosból haza vágyódnak, nyomorgó diurnistákat, akik a legfurcsább mellékjöveldelmekkel egészítik ki napidíjukat, az öreg zsidó halottvirrasztót, a vőlegényfogdosó szegény vénleányt stb. stb. S e képeket mindig színesen, elevenen, művészi tollal veti papírra, egészen egyéni stílussal, mely senkit sem utánoz. Bizonyos, hogy Révész Bélának az a hét novellája, mely e füzetben olvasható, nagyon meg fogja növesztetni e kiváló írónak közönségét. A „Magyar Könyvtár“ e füzete 30 fillérért kapható minden könyvárúsnál.

Lagerlöf Selma, a Nobel-díj idei nyertese, most egyike nálunk a legolvasottabb idegen írónőknek. Egyik legszebb novellája, „Egy udvarház története“ már régebben megjelent a „Magyar Könyvtár“ novellacsarnokában s most ugyanott lát napvilágot egy másik remekműve, a „Legendák“, mely immár világszerte ismeretes. Lagerlöf Selma ez egyszerű, bensőséges hittel megírt történetekben van leginkább elemében; „Urunk Jézus és Szent Péter“, „Ágnes néni“, „Az egyiptomi menekülés“, „A karácsonyi rózsza legendája“, „A királyné kincses ládája“, „Santa Caterina di Siena“ — mindezek annyira tele vannak mélységes költészettel és csudás bájjal,

hogy a világirodalom kevés hozzájuk foghatót mutathat fel. A „Magyar Könyvtár“ valóban nagy szolgálatot tett a közönségnek lefordításukkal, melyet Pogány Kázmér végzett nagy szeretettel és gondossággal. A füzet 30 fillérért kapható minden könyvárúsnál.

Árgirus. A régi magyar költészet egyik legértékesebb és legelterjedtebb munkája, a Gyergyai Albert szerzette „História egy Árgirus nevű királyfiról és egy tündér szűz leányról“ eddigelé jó és olcsó kiadásban nem volt kapható. Pedig ismerete már csak azért is fontos, mert tudvalevőleg ez volt főforrása Vörösmarty bájos tündérrjátékának, a „Csongor és Tündé“-nek. Most a „Magyar Könyvtár“, mely már annyi jeles füzetel szolgálta az irodalomtanítást, ezt a hézagot is pótolja, *Balassa József* kitűnő bevezetésével közébcusátva a szép elbeszélést. Mint a vállalat 579. száma jelent meg és 30 fillérért kapható minden könyvárúsnál, valamint a kiadócégnél: Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) r.-t., Budapest, Andrassy-út 21. szám.

Schopenhauer. A nagy pesszimista filozófus népszerű iratai közül a Paraenezisek és Maximák, melyek két évvel ezelőtt jelentek meg a „Magyar Könyvtár“-ban, akkora kelendősegre tettek szert, amekkorát bölcsészeti munka még aligha ért el Magyarországon. Bizonytal ez a nagy elterjedés birta rá a szerkesztőseget, hogy most folytassa Schopenhauer kiadását, ezúttal a „Parerga és Paralipomena“-ból válogatva össze egy csoport mély és magvas gondolatot, melyek mind az irodalomra vonatkoznak. A füzet címe: „Írók és kritikusok, olvasók és gondolkozók“; könnyed stílusban írt apróbb fejtegetések, elmés ötletek és csúfolódások, melyek ma is éppoly találók, mint amikor először megjelentek. Fordításuk is — Benedek Marcell munkája — gondos és szabatos. A füzet, melynek ára 30 fillér, bizonytal kapós száma lesz a kitűnő vállalatnak. Kapható minden könyvkereskedésben.

A **Magyar Paedagogia** a legolcsóbb általános érdekű tudományos havi folyóirat. Kiadja a *Magyar Paedagogiai Társaság*. Hogy a legszerényebb viszonyok közt élő kartárs se legyen kénytelen azt nélkülözni, mint a *Magyar Paedagogiai Társaság* tagja, évi 4 korona tagdíj fejében kapja, ha belépési szándékát *dr. Gyulai Ágost* titkárnak (Budapest, I., Lógody-utca 33) bejelenti. A folyóirat előfizetési ára intézetek részére 10 K. A Társaság elnöke: *dr. Fináczy Ernő*, a folyóirat szerkesztője: *dr. Weszely Ödön*. Minthogy pedig a Társaságnak tárgyalásain az elméleti és gyakorlati paedagogia minden része, az iskolák minden aktuális kérdése előfordul: kívánatos, hogy a Társaságba a tanárság nagy számmal lépjen s ekkép az általa kimondott véleménynek erkölcsi súlya is minél nagyobb legyen.

Okirattár.

Az áll. elemi iskolai tanító- és tanítónőképző- intézetek igazgatóinak, tanárainak rangsora.

Lezárattott 1909. évi december hó 31-én.

Állami tanító- és tanítónőképző-intézeti szakfelügyelő.

VI. fizetési osztály.

1. Sebestyén Gyula, 6400 K fizetés, 2000 K lakáspénz, Budapest

Igazgatók.

VII. fizetési osztály.

a) csoport.

1. Láng Mihály, 5400 K fizetés, Arad.
2. Horváth Antal, 5400 K fizetés, 800 K lakáspénz, Léva.
3. Orbók Mór, 4800 K fizetés, Kolozsvár.
4. Scherer Sándor, 4800 K fizetés, Baja.
5. Wollmann Elma, 4800 K fizetés, Pozsony.
6. Heinrich Józsa, 4800 K fizetés, Kolozsvár.
7. Dúzs Mária, 4800 K fizetés, Eperjes.
8. Ujvári Mihály, 4800 K fizetés, 640 K lakáspénz, Székelykeresztúr.
9. Karsay Jolán, 4800 K fizetés, Győr.
10. Pethes János, 4800 K fizetés, Pápa.
11. Baló József dr. 4800 K fizetés, Budapest.
12. Pálmai Lenke, 4800 K fizetés, Sepsiszentgyörgy.
13. Mohar József, 4800 K fizetés, Csurgó.
14. Hódossy Béla, 4800 K fizetés, Sárospatak.
15. Barkáts Mária, 4800 K fizetés, Szabadka.
16. Köveskúti Jenő, 4800 K fizetés, Léva.
17. Brunovszky Rezső, 4800 K fizetés, Losonc.
18. Gömöri Sándor, 4800 K fizetés, Igló.
19. Amberg József, 4800 K fizetés, Temesvár.
20. Geöcze Sarolta, 4800 K fizetés, Budapest, II. ker.
21. Párvy Endre, 4800 K fizetés, Znióvárálja.
22. Sarudy Ottó, 4800 K fizetés, Déva.
23. Zrinyi Károly, 4800 K fizetés, Csáktornya.
24. Farkas Sándor, 4800 K fizetés, Budapest, VI. ker.
25. Katona János dr. 4800 K fizetés, K.-K.-Félegyháza.
26. Tanfi Iván, 4800 K fizetés, M.-Sziget.
27. Ribiczey Erzsébet, 4800 K fizetés, H.-M.-Vásárhely.
28. Szarka Lajos, 4800 K fizetés, Modor.

b) csoport.

1. Nagy László, 4800 K fizetés, 1600 K lakáspénz, Budapest, VI. ker.
2. Miklós Gergely, 4800 K fizetés, 1600 K lakáspénz, Budapest, VI. ker.
3. Belányi Tivadar, 4800 K fizetés, 1440 K lakáspénz, Pozsony.
4. Pókász Imre, 4800 K fizetés, 1120 K lakáspénz, Szabadka.
5. Bakos Kálmán, 4800 K fizetés, 640 K lakáspénz, Modor.
6. Kovács Béla, 4800 K fizetés, 1440 K lakáspénz, Kolozsvár.

Tanárok.*VIII. fizetési osztály.*

a) csoport.

1. Jós István, 4400 K fizetés, 780 K lakáspénz, Baja.
2. Bittenbinder Miklós, 4000 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest, II. ker.
3. Balázs Endre, 4000 K fizetés, 910 K lakáspénz, M.-Sziget.
4. Snasel Ferenc, 4000 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest.
5. Exner Leo, 4000 K fizetés, 780 K lakáspénz, Hódmezővásárhely.
6. Versényi Gábor, 4000 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Kolozsvár.
7. Kriek Jenő, 4000 K fizetés, 650 K lakáspénz, Léva.
8. Veres Ferenc, 4000 K fizetés, 650 K lakáspénz, Sárospatak.
9. Thaisz Lajos, 4000 K fizetés, 910 K lakáspénz, Losonc.
10. Horvay Ede, 4000 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Bpest.
11. Stankó Béla, 4000 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Bpest.
12. Stepankó Albert, 4000 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest II. ker.
13. Menich Albert, 4000 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Pozsony.
14. Lubinszky Emilia, 4000 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest II. ker.
15. Szöllösi István, 4000 K fizetés, 1040 K lakáspénz, Arad.
16. Zoltai Mátyás, 4000 K fizetés, 1040 K lakáspénz, Arad.
17. Nagy Károly, 4000 K fizetés, 1040 K lakáspénz, Arad.
18. Palágyi Lajos, 4000 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest II. ker.
19. Strauch Gyula, 4000 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest II. ker.
20. Glünl Ágoston, 4000 K fizetés, 520 K lakáspénz, Modor.

21. Karoliny Mihály, 4000 K fizetés, 780 K lakáspénz, Igló.
22. Rösler Béla, 4000 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Temesvár.
23. Bellosics Bálint, 4000 K fizetés, 780 K lakáspénz, Baja.
24. Niernsee József, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Losonc.
25. Huzják Lukács, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Baja.
26. Pataki Vilmos, 3600 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest, VI. ker.
27. Irsa Béla, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, M.-Sziget.
28. Sennyei József, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, K.-K.-Félegyháza.
29. Wagner János, 3600 K fizetés, 1040 K lakáspénz, Arad.
30. Slajchó Mihály, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Eperjes.
31. Izák János, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Losonc.
32. Bergmann József, 3600 K fizetés, 520 K lakáspénz, Modor.
33. Kötse István, 3600 K fizetés, 650 K lakáspénz, Sárospatak.
34. Mészáros Jenő, 3600 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Bpest.
35. Mihalik Lajos, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Kolozsvár.
36. Gaál Imre, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, K.-K.-Félegyháza.
37. Dekány Mihály, 3600 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Bpest. VI. ker.
38. Kardhordó László, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Sepsı-Szt.-György.
39. Tömör Boldizsár, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Csáktornya.
40. Amler Antal, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Baja.
41. Holczman Ferenc, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Győr.
42. Fülöpné Sargavy Erzsébet, 3600 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest, VI. ker.
43. Horváth Adolf, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Igló.
44. Elekes Lajos, 3600 K fizetés, Temesvár.
45. Répay Dániel, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Budapest, II. ker.
46. Kuzaila Péter, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Déva.
47. Kirchnerné Petrasevich Mária, 3600 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest VI. ker.
48. Révfy Géza, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Temesvár.
49. Kárpáti Károly, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, K.-K.-Félegyháza.
50. Bobok Karola, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Pozsony.
51. Jankó László, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Pápa.
52. Marianné Günther Anna, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Pozsony.
53. Kárpáti Ernő, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, M.-Sziget.
54. Grész Ernő, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Csáktornya.

55. Watzesch Gizella, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Győr.
 56. Ruppenthal Lajos, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Győr.
 57. Szerényi Anna, 3600 K fizetés, H.-M.-Vásárhely.
 58. Rónai Sándor, 3600 K fizetés, Csáktornya.
 59. Dittert Ferenc, 3600 K fizetés, 650 K lakáspénz, Csurgó.
 60. Szondi János, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, K.-K.-
 Félegyháza.
 61. Kirchmayer Győző, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Pápa.
 62. Hrabetz Nándor, 3600 K fizetés, 520 K lakáspénz, Modor.
 63. Mangesius Mária, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Eperjes.
 64. Watzesch Janka, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Győr.
 65. Fuchsné Eitner Ludmilla, 3600 K fizetés, 1300 K lakás-
 pénz, Budapest II. ker.
 66. Juhász Imre, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Pápa.
 67. Makai Jenő, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Déva.
 68. Pasnary Győző, 3600 K fizetés, 520 K lakáspénz, Sz.-
 Keresztur.
 69. Kraft József, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Pápa.
 70. Dienes Károly, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Csák-
 tornya.
 71. Keszler Károly, 3600 K fizetés, 1040 K lakáspénz, Arad.
 72. Mandula Aladár, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, M.-
 Sziget.
 73. Heves György, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Déva.
 74. Barabás Endre, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Ko-
 lozsvár.
 75. Kurucz Ernő, 3600 K fizetés, 650 K lakáspénz, Léva.
 76. Moyzes Miklós, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Eperjes.
 77. Macskássy Zoltán, 3600 K fizetés, 520 K lakáspénz,
 Székelykeresztúr.
 78. Bocskay István, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Te-
 mesvár.
 79. Szalacsy Rezső, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Déva.
 80. Gerencsérné Szánthó Jolán, 3600 K fizetés, 1170 K lakás-
 pénz, Kolozsvár.
 81. H. Gaál Ilona, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Sepsi-
 Szt.-György.
 82. Urhegyi Alajos, 3600 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Buda-
 pest, VI. ker.

VIII. fizetési osztály.

b) csoport.

1. Bood Péter, 4000 K fizetés, N.-Szeben.
 2. Glósz Ferenc, 3600 K fizetés, 1800 K lakáspénz, Bpest.

IX. fizetési osztály.

1. Csiszár Sándor, 3600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest II. ker.
2. Kun Alajos, 3600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest.
3. Svarba József, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Léva.
4. Somló Bertalan, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, M.-Sziget.
5. Ligárt Mihály, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Pápa.
6. Hegedüs Paula, 2600 K fizetés, Budapest II. ker.
7. Kiss A. József, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Baja.
8. Éber Sándor, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Baja.
9. Desits József, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Baja.
10. Révay Ödön, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Sárospatak.
11. Diviaczky Rezső, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Sárospatak.
12. Zorkóczy Ede, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Losonc.
13. Nyakas József, 2600 K fizetés, 400 K lakáspénz, Székelykeresztúr.
14. Duschek Ernő, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Léva.
15. Szente Pál, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest II. ker.
16. Patyi István, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Szabadka.
17. Vlaszatyne Kiss Mária, 2600 K, fizetés 900 K lakáspénz, Győr.
18. Éber Rezső, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Csurgó.
19. Gerencsér István, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Kolozsvár.
20. Barcsai József, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Baja.
21. Forberger Árpád, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Igló.
22. Wohlmuth István, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Baja.
23. Lépesné Baur Irén, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest II. ker.
24. Meznericsné Kiss Ilona, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Szabadka.
25. Héger Lujza, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest II. ker.
26. Sztankovics Alajos, 2600 K fizetés, 400 K lakáspénz, Modor.
27. Lovass Gyula, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Csurgó.
28. May Emilia, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Kolozsvár.
29. Hegyesi Jolán, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Sepsiszt.-György.
30. Herczegh Kamilla, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Pozsony.
31. Urbányi Karolin, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Pozsony.
32. Udvarhelyi Etel, 2600 K fizetés, Eperjes.
33. Békei Józsa, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest II. ker.

34. Patyiné Láng Mária, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Szabadka.
35. Kovács Dezső, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Sárospatak.
36. Belle László, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Kolozsvár.
37. Hajtmann Pál, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Déva.
38. Belitzky Gusztáv, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Losonc.
39. Mogyoró János, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, K.-K.-Félegyháza.
40. Balogh Kálmán, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz Sárospatak.
41. Feketéné Hofbauer Izabella, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Eperjes.
42. Botos Imre, 2600 K fizetés, 400 K lakáspénz, Székelykeresztúr.
43. Kristófcák Lajos, 2600 K fizetés, 400 K lakáspénz, Znióváralfa.
44. Hanvai Gyula, 2600 K fizetés, K.-K.-Félegyháza.
45. Szabó Emil dr. 2600 K fizetés, 400 K lakáspénz, Székelykeresztúr.
46. Entz Jolán, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest II. ker.
47. Vörösné Tomesko Stefánia, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Eperjes.
48. Németh Sándor, 2600 K fizetés, Csurgó.
49. Draghinescu György, 2600 K fizetés, 400 K lakáspénz, Znióváralfa.
50. Pinkert Zsigmond, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, K.-K.-Félegyháza.
51. Margittai Antal, 2600 K fizetés, 400 K lakáspénz, Znióváralfa.
62. Sági Tamás, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, M.-Sziget.
63. Jankulov Boriszláv dr. 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Baja.
64. Radnai Oszkár, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Bpest.
55. Folenta Lajos, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Csurgó.
56. Fliegl Kálmán, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Csurgó.
57. Balázs Béla. 2600 K fizetés, Déva.
58. Jaloveczky Péter, 2600 K fizetés, Losonc.
59. Csiki István, 2600 K fizetés, 400 K lakáspénz, Székelykeresztúr.
60. Lechnitzky Gyula, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Sárospatak.
61. Ludmann Paula, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Eperjes.
62. Wolszky Emilia, 2600 K fizetés, Szabadka.
63. Méray Irén, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Kolozsvár.
64. Borszékiné Nagy Julia, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Sepsiszentgyörgy.

65. Demjén Ilona, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest VI. ker.
66. Sinszky Julia, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Kolozsvár.
67. Schön István, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Temesvár.
68. Lévayné Csukay Lujza, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest, VI. ker.
69. Dúzs Erzsébet, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Eperjes.
70. Csipekés Ilona, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Kolozsvár.
71. Imecs Irén, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Szabadka.
72. Gludovác Emma, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, H. M.-Vásárhely.
73. Sebőné Ujváry Ilona, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest, VI. ker.
74. Haus Irma, 2600 K fiz., 1000 K lakáspénz, Budapest VI. ker.
75. Fábíán Constantia, 2600 K fizetés, Sepsiszentgyörgy.
76. Pazár Zoltán, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Léva.
77. Novy Ferenc dr. 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Léva.
78. Molnár Oszkár, 2600 K fizetés, Kolozsvár.
79. Buschmann Gyula, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Temesvár.
80. Zsigmond Ferenc, 2600 K fiz., 900 K lakáspénz, Kolozsvár.
81. Purcsi János, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Csáktornya.
82. Damaszkovszkyné Mészáros Anna, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Győr.
83. Grau Géza, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Csáktornya.
84. Urhegyi Jenő, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Baja.
85. Lovass László, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Igló.
86. Fekete Mária, 2600 K fizetés, 760 K lakáspénz, Szabadka.

X. fizetési osztály.

1. Lengyel Gyula, 2000 K fizetés, 360 K lakáspénz, Székelykeresztur.
2. Kárig Emil, 2000 K fizetés, Baja.
3. Zoltán Géza, 2000 K fizetés, 630 K lakáspénz, Losonc.
4. Tscheik Ernő, 2000 K fizetés, 540 K lakáspénz, Igló.
5. Quint József, 2000 K fizetés, 900 K lakáspénz, Budapest.
6. Kovács Ernő, 2000 K fizetés, 540 K lakáspénz, Déva.
7. Marcéllly Cornél, 2000 K fizetés, Arad.
8. Leyrer Mátyás, 2000 K fizetés, 450 K lakáspénz, Csurgó.
9. Hatvani Lajos, 2000 K fizetés, 540 K lakáspénz, Sepsiszentgyörgy.
10. Rieszner Ede, 2000 K fizetés, 360 K lakáspénz, Znióváralja.
11. Sárosi István, 2000 K fizetés, 630 K lakáspénz, Csáktornya.
12. Gyémánt Miklós, 2000 K fizetés, 630 K lakáspénz, Pápa.
13. Barcsay Károly, 2000 K fizetés, 810 K lakáspénz, Temesvár.
14. Pócza József, 2000 K fizetés, 540 K lakáspénz, Baja.

15. Hidegh Béla, 2000 K fizetés, 360 lakáspénz, Znióvárálja.
16. Mihalik József, 2000 K fizetés, M. Sziget.
17. Schönwizner János, 2000 K fizetés, 540 K lakáspénz, Igló.
18. D. Veress Julia, 2000 K fizetés, 810 K lakáspénz, Pozsony.
19. Berényi Irén, 2000 K fizetés, Győr.
20. Tabódy Ida, 2000 K fizetés, Pozsony.
21. Csink Ilona, 2000 K fizetés, 630 K lakáspénz, Szabadka.
22. Lehoczky Róza, 2000 K fizetés, 900 K lakáspénz, Budapest II. ker.
23. Bizell Margit, 2000 K fizetés, 900 K lakáspénz, Budapest II. ker.
24. Benedek Irén, 2000 K fizetés, 540 K lakáspénz, Sepsiszentgyörgy.
25. Maurer Mihály, 2000 K fizetés, 810 K lakáspénz, Temesvár.
26. Khin Antal, 2000 K fizetés, 360 K lakáspénz, Znióvárálja.
27. Tanács Imre, 2000 K fizetés, Modor.
28. Fülöp Áron, 2000 K fizetés, 450 K lakáspénz, Csurgó.
29. Kandray Géza, 2000 K fizetés, 540 K lakáspénz, Déva.
30. Nagy Ferenc, 2000 K fizetés, 540 K lakáspénz, Igló.
31. Csukás Zoltán, 2000 K fiz., 360 K lakáspénz, Znióvárálja.
32. Szentgyörgyi József, 2000 K fizetés, 720 K lakáspénz, Arad.

XI. fizetési osztály.

a) csoport.

1. Révész Györgyike, 1400 K fizetés, 480 K lakáspénz, Sepsiszentgyörgy.
2. Zakariás Mária, 1400 K fizetés, 720 K lakáspénz, Kolozsvár.
3. Révffy Gizella, 1400 K fizetés, 720 K lakáspénz, Győr.
4. Bokor Irma, 1400 K fizetés, 720 K lakáspénz, Pozsony.

b) csoport.

1. Mezei József, 1800 K fizetés, 320 K lakáspénz, Znióvárálja.

c) csoport.

1. Péter Ferenc, 1800 K fizetés, 320 K lakáspénz, Székelykeresztúr.
2. Tarján Gyula, 1800 K fizetés, 710 K lakáspénz, Kolozsvár.

d) csoport.

1. Pressmayer Emilia, 1600 K fizetés, 800 K lakáspénz, Budapest VI. ker.
2. Bakó Irma, 1400 K fizetés, 480 K lakáspénz, Hódmezővásárhely.
3. Legányi Ilona, 1400 K fizetés, 568 K lakáspénz, Eperjes.

Egyesületi élet.

Jegyzőkönyv.

Felvétetett a T. K. I. T. O. Egyesületének, 1910. évi február hó 5-én, a II. ker. áll. tanítónőképző-intézetben tartott választmányi ülésén.

Dr. Baló József elnökle alatt jelen vannak: Dr. Málnai Mihály, Dékány Mihály, Dr. Harmos Sándor, Mészáros Jenő, Geőcze S., Demjén Ilona, Horvay Ede, Bittenbinder Miklós, Kún Alajos, Snasel Ferencz, Pataky Vilmos, Strauch Gyula, Farkas Sándor, Nagy László, Répay Dániel, Miklós Gergely és Urhegyi Alajos.

1. Elnök szívélyesen üdvözli a megjelenteket s az ülést megnyitja.

2. *Mészáros Jenő* főtitkár jelenti, hogy az utolsó választmányi ülés óta az elnökséget különösen a temesvári közgyűlés előkészítése foglalkoztatta. Az ismert előadókön kívül a következők vállaltak szerepet: *Kiss Áron* dr. elhunyt t. tagról *Gerencsér István* mond emlékbeszédet. *A szociális pedagógia kívánalmái a tanítóképző-intézetekben* c. tételre vonatkozólag *Barabás Endre*, *Kessler Károly*, *Köte István*, *Lechnitzky Gyula* és *Snasel Ferenc* terjesztenek elő javaslatokat. Az előadókat az elnökség arra kérte, hogy összefoglaló tételeiket f. hó 8-áig küldjék be, hogy azok a lap február havi számában közzétehetőek legyenek.

Az írói tiszteletdíjakat kiosztó bizottság január hó 16-án, a pénztárvizsgáló-bizottság február hó 5-én tartott ülést. Az ülések eredményéről a pénztáros tesz jelentést.

Végül jelenti, hogy az egyesület kötelékébe való felvételüket kéri: *a temesvári tanítóképző*, *Tandcs Imre* (Modor), *Faloveczky Péter* (Losonc), *Karafiáth Máriusz dr.* (Léva), *Mihalik Fózsef* (M.-Sziget), *Székely György dr.* (Budapest), *Torbits Mihály* (Ungvár). Kilépését jelenti *Hausbrunner Vilmos* (Budapest).

A választmány a főtitkár jelentését tudomásul veszi; az említett jelentezőket beiktatja a rendes tagok sorába.

3. Miklós Gergely a pénztárvizsgáló bizottság munkájáról tesz jelentést. Az elszámolást a legnagyobb rendben találták, miért is javasolja, hogy a felmentvényt a választmány adja meg. Egyúttal javasolja, hogy Horvay Ede pénztárosnak buzgó működéséért a választmány köszönetet mondjon s azt jegyzőkönyvbe iktassa.

A választmány a javaslatot egyhangúlag s örömmel magáévá teszi.

4. Horvay Ede pénztáros a pénztár állapotáról s az írói díjak megállapításáról tesz jelentést.

A jelentést tudomásul veszik.

5. Elnök szép szavakban emlékezik meg Gr. Apponyi Albertről, az eltávozott kultuszminiszterről, aki mintegy 4 évig tartó minisztersége alatt igen sokszor adta tanújelét ama rokonszenvének,

mellyel a tanítóképezés ügye s annak munkásai iránt viseltetett. Fájó szívvel vesszük távozását s javasolja, hogy emlékét jegyző-könyvben is örökítsük meg.

A választmány teljes mértékben hozzájárul az elnök javaslatához.

6. Elnök jelenti, hogy a lévai tantestület egy köriratot küldött, melynek tárgya az, hogy amennyiben a gyak. isk. tanítók óraszámukon kívül a gyakorlati kiképzésre fordított idejükért óradíjat kapnak, hasonló elbánásban részesüljenek a szaktanárok is. Javasolja, hogy akkor vegye a választmány elő ezt az ügyet, amikor a kiképzés megbeszélésében reá kerül a sor.

Tudomásul szolgál.

7. Elnök jelenti, hogy Lechnitzky Gyula sárospataki tanár azon javaslattal kereste meg a választmányt, hogy tekintettel a képzők szertárainak hiányos felszerelésére, a kormány szervezzen vándorkönyvtárakat, vándorszertárakat s addig, míg minden intézet meg nem kapja normálfelszerelését, ezeket használják.

Elnök javasolja, hogy e kérdést később tárgyalja a választmány.

A választmány ez értelemben határoz.

8. Elnök felkéri Répay Dániel választmányi tagot a *tanítónövendékek gyakorlati pedagógiai kiképzésének egységesítésére* vonatkozó javaslatának folytatólagos előterjesztésére.

Répay Dániel bemutatja javaslatának „*A tanítónövendékek által végeztetendő a) próbatanítások, b) folytatólagos tanítások, c) önállóbb iskolavezetési, nevelési s tanítási gyakorlatok*“ című III. részét a következőkben:

A) Próbatanítások.

Tanítóképzői tantervünk szerint csakis III. és IV. éves tanítónövendékek végezhetnek rendszeres tanítási és nevelési kísérletezést.

1. Tanítóképzői III. osztály.

A III. osztályban a pedagógiai gyakorlat megszerzése céljaira a tantervben kiszabott (s az órarendben egy napra helyező) heti 2 órából az egyik próbatanításokra, a másik ezek birálatára s a jövőhetiek előkészítésére fordítandó.

Ez osztály növendékei csak írás-olvasásból, olvasmány-ismeretésből, számolásból s beszéd- és értelemgyakorlatból tartanak próbatanításokat.

Metodikai kiképzésük is a jelzett tárgyakból, azok sorrendjében történik s már az iskolai év elején kezdetét veszi és párhuzamosan halad az e tárgyakból előttük tartandó minta-tanítások szemléletével s ezek didaktikai és metodikai elemzésével kapcsolatban. E metodikai kiképzés részint a birálatokra szánt órában, részint pedig a neveléstani órák egyikében történik, míg a másik neveléstani óra az év első felében didaktikai kiképzésre fordítandó.

A próbatanítások nyomban a metodikai kiképzés után kezdetüket veszik az illető tárgyból.

A III. osztályosok próbatanításai egész éven át csak fél-fél-órások lehetnek és $\frac{3}{4}$ -részük az elemi iskola I—II. osztályaiban s csak $\frac{1}{4}$ -részük a felsőbb osztályokban tartandó.

A próbatanítások tételét (anyagát) a gyakorló-iskolai tanító az előkészítést megelőzőleg egy héttel előbb közli az összes növendékekkel s a módszertan tanárával.

Az előkészítés a próbatanítást megelőzőleg egy héttel előbb történik. Ekkor jelöli ki a módszertan tanára a próbatanítót s bírálóját s ezek mindketteje részletes tervezetet készít a kiosztott tételről, míg ellenben a többi növendékek csak vázlatot csinálnak. (Lásd a Magyar Tanítóképző 1909. évf. 390. l.)

Az egyes népiskolai tárgyak módszeres feldolgozását a szaktanárok (az alkotmánytan s vegytan kivételével) már a III. osztályban eszközlik az iskolai év végén minta s előmutató tanítások alapján s ilyenekkel kapcsolatban.

2. Tanítóképzői IV. osztály.

Előadónak ez osztály növendékeinek próbatanításaira vonatkozó javaslatait l. a Magyar Tképző 1909. évf. 390—94. lapjain. Kiegészítő javaslatok:

1., hogy a IV. osztályos növendékek próbatanításai alkalmából sem oszthatók csoportokra a gyakorló-iskolai osztályok növendékei;

2., hogy az alkotmánytan és vegytan tanítási módszere a szaktanárok részéről a IV. osztályban már az iskolai év első felében feldolgozandó.

3. A IV. osztályos növendékekkel, a módszertan tanárával s a szaktanárokkal is a próbatanítások tételei az előkészítést megelőzőleg, egy héttel előbb közlendők.

B) Folytatólagos tanítások.

Ilyeneket csak a IV. osztályos tanítónövendékek végeznek. (L. a M. Tképző 1909. évf. 386—7. l. és a 393. l.)

C) Önállóbb iskolavezetési, nevelési s tanítási gyakorlatok.

Az ezekre vonatkozó javaslatot l. a M. Tképző 387. l. és 391—2. lapokon azzal a módosítással mégis, hogy a IV. éves növendékek a II. félévben végeznek csak önállóbb iskolavezetési s tanítási gyakorlatot, de nem egészórás próbatanítások napján, hanem az azt közvetlenül követő napon. Próbatanításuk napján csak hospitálnak a gyakorló-iskolában s akkor nyerne felvilágosítást a következő napon végzendő önállóbb iskolavezetési s tanítási gyakorlataikra nézve a gyakorló-iskolai tanítótól.

9. Elnök Répay jaslátának első részét, amely a III. évesek kiképzésével foglalkozik, megbeszélésre bocsajtja s kéri a választmány egyes tagjait, hogy szóljanak hozzá.

Kún Alajos nem helyesli, hogy a tanításokat csak 2 hónap után kezdik a III. évesek, mert sok idővesztést jelent. Javasolja, hogy 3 hétig mintatanítások és megbeszélések tartassanak s a 4. héten kezdjék meg a tanításokat.

Snasel Ferenc könnyíteni szeretne a III. évesek dolgán azáltal, hogy ajánlkozás szerinti sorrendben tanítsanak.

Miklós Gergely csatlakozik Kún indítványához, de az ajánlkozásra nézve aggodalmát fejezi ki, hogy a tárgy értéke a növendékek szemében csökken.

Dr. Málnai helyesli az előadó javaslatát, de igen ragaszkodik ahhoz, hogy teljesen osztott gyakorló-iskola álljon a kiképzés szolgálatában.

Répay Dániel előadó Kúnnal szemben ragaszkodik ahhoz, hogy a tanításokat a harmadik hónapban kezdjék. Szerinte a 2. hónapra a didaktika elvégzésére is szükség van, mert a didaktika ismerete nélkül nem meri a III. évest tanítási gyakorlatra bocsájtani.

Dr. Baló Főzsef Répay ezen aggodalmát avval oszlatja el, hogy a növendékek a II. osztályban a lélektan keretében úgyszintén tanulnak már bizonyos mértékig didaktikát. Ennél fontosabb az, hogy minél több időt fordítsanak gyakorlatra. Ezért Kún indítványát pártolja. Snasel javaslatával szemben aggodalmát fejezi ki.

Geőcze Sarolta az ajánlkozás szerinti sorrendet inkább a nőképzőknél ajánlja.

A hozzászólások után a választmány elfogadja a javaslatot oly módosítással, hogy a gyakorlati tanítások a III. osztályban minél előbb megkezdődjenek. A nőképzőknél a sorrend szabad választás útján is történhetik.

10. Elnök az előadónak a IV. évesek kiképzésére vonatkozó javaslatát megbeszélésre bocsájtja.

Demjén Ilona nem látja szükségét annak, hogy a IV. évesek az ismétlő iskolában is tanítsanak, mert oly kevert készségűek a tanulók, hogy gyakorlatra nem alkalmasak.

Miklós Gergely elégnék tartja, ha a növendékek tervezetét a szaktanár nézi át.

Urhegyi az esetleg bekövetkező anomáliákra való tekintettel szükségesnek tartja, hogy a szaktanár *szak* szempontjából a gyak. isk. tanító módszer és gyakorlati szempontból nézze át a tervezeteket.

Geőcze Sarolta, Farkas, Horvay hasonló értelemben szólnak hozzá.

Snasel nem helyesli, hogy ilyen aprólékos részletek megállapításával megkötjük az egyes képzők kezét.

Dr. Baló Főzsef ezzel szemben szükségesnek találja a részletekbe való hatolást s elfogadásra ajánlja előadó javaslatát abban az értelemben, hogy óhajtandó, miszerint a tervezeteket úgy a szaktanár,

mint a gyak. isk. tanító és a módszertan tanára átnézzék; a kiképzés terjedjen ki az ismétlő-iskolákra is s a tanítandó tárgyak abban a sorrendben következzenek a gyakorlati tanításokon, amint a szak-tárgyak módszere befejeződött.

A választmány ebben az értelemben elfogadja a javaslatot.

11. Elnök az előadónak a folytatólagos tanításokra s az önállóbb tanításokra vonatkozó javaslatát elfogadásra ajánlja.

A választmány ehhez hozzájárul.

12. Elnök az idő előrehaladottsága miatt a javaslat többi részének megbeszélését későbbre halasztja s miután a közgyűlés miatt sürgős az ügy, február 19-én tartandó rendkívüli választmányi ülésen tűzi napirendre s az ülést bezárja.

Dr. Baló Fózsef
elnök.

K. m. f.

Urhegyi Alajos
h. titkár.

Vegyesek.

Kinevezés. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter kinevezte *Terpinszky Vilmos* temesvári községi elemi iskolai tanítót a modori állami tanítóképző intézethez a X. fizetési osztály 3 fokozatába zenetanárrá.

Az Országos Paedagogiai Könyvtár és a vele kapcsolatos olvasóterem, továbbá az Országos Tanszermúzeum, (VIII., Szentkirályi-u. 47. Tanítók Háza) ünnepnapok kivételével nyitva van s díjtalanul használható, illetőleg megtekinthető: minden vasárnap és csütörtökön, d. e. 9—12-ig, és péntek kivételével minden délután 3—7 óráig. Az olvasóteremben közel 200 hazai és külföldi tanügyi (paedagogiai) lap áll az érdeklődők rendelkezésére. A Tanszermúzeum csak nappal tekinthető meg; mert este világitás nincs.

Menetrend módosítás a körös-belovár-verőce-viroviticai vonalon. A körös-belovár-verőce-viroviticai vonalon a klostar-virjai vonal megnyitásával egyidejűleg a következő menetrend módosítások lépnek életbe:

A Verőce-Viroviticáról reggel 4 óra 25 perckor induló és Belovárig közlekedő, továbbá a Belovárról reggel 6 órakor induló és Körösig közlekedő vegyes vonatok megszüntetnek. Helyettük, Verőce-Viroviticától Körösig egy új vegyes vonat helyeztetik forgalomba, mely Verőce-Viroviticáról a déli vasutnak Barcsról érkező személyvonatához csatlakozólag éjjel 3 óra 15 perckor indul és Körösre délelőtt 8 óra 15 perckor érkezik, hol csatlakozik a Zágráb és Budapest felé közlekedő személyvonatokhoz.

A Belovártól Verőce-Viroviticáig közlekedő és Belovárról reggel 5 óra 30 perckor induló vegyesvonat Belovárról korábban, azaz reggel 5 óra 21 perckor indul.

A Körösről jelenleg 6 óra 15 perckor induló és Belovárra reggel 8 óra 10 perckor érkező vegyesvonat, Körösről reggel 5 óra 55 perckor fog indulni és Belovárra 7 óra 48 perckor fog érkezni.

A Verőce-Viroviticáról délelőtt 9 óra 5 perckor induló személyvonat jelenlegi tartózkodása Klostaron 5 percre emeltetik fel.